conceptæ, ut expresse docet S. Doctor infra q. 25. art. 1. ad 3. his verbis: *Dicendum quod potentia in rebus creatis, non solum est principium actionis; sed effectus: sic ipsum in Deo salvatur ratio potentiæ, quantum ad hoc quod est principium effectus, non quantum ad hoc quod est principium actionis, nisi forte secundum modum intelligendi, &c.*

73 Objicies quarto: D. Thomas in 1. dist. 7. q. 1. art. 1. ad 2. dicit quod *inter essentiam & operationem, cadit virtus media, differens ab utraque, ipsa creaturis realiter, in Deo ratione tantum.* Ergo ex D. Thoma inter essentiam divinam & intellectionem, quæ est operatio, mediat facultas proxime intellectiva, virtualiter ab utraque distincta.

Respondent aliqui, D. Thomam loqui de distinctione ex modo significandi, & rationis ratiocinantis, non autem ex parte rei significatæ, & rationis ratiocinatæ, quæ virtualis appellatur.

Sed melius respondetur, D. Thomam ibi manifeste loqui de potentia divina, ut notionalis est, & ut respicit actum generandi: sub qua ratione virtualiter distinguuntur a natura divina, ratione connotationis quam dicit ad terminum, seu personam productam, ut antea exposuimus; ac proinde sub hac ratione, veluti mediat inter essentiam & actum notionalem. Unde post verba in argumento relata, addit: *Et talis actus est generare, & ideo secundum modum intelligendi, natura non est principium ipsius, nisi mediante potentia.* Quibus verbis manifeste declarat, se loqui de intellectu divino, per ordinem ad actum notionalem.

ARTICULUS IV.

An in divino intellectu salvetur formalitas speciei, & habitus?

§. I.

Utraque difficultas resolvitur.

76 Dico primo: Salvari in Deo formaliter rationem speciei intelligibilis. Est contra Suarez disput. 30. Metaph. sect. 15. Heric. tract. de scientia Dei, disp. 2. & alios Recentiores.

Probatur primo, conclusio ex D. Thoma infra quæst. 14. art. 1. ubi docet quod *Deus se per ipsum intelligit*: id est se ut objectum, per seipsum ut speciem, ut ibidem explicat. Et art. 4. in corp. sic habet: *Unde cum ipsa sua essentia sit species intelligibilis, ex necessitate sequitur, quod ipsum ejus intelligere, sit ejus essentia, & ejus esse. Et sic patet ex omnibus præmissis, quod in Deo intellectus, id quod intelligitur, species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino unum & idem.* Quibus verbis, eodem modo agnoscit in Deo speciem intelligibilem, intellectum & intellectionem: Sed intellectus, & intellectio, vere & proprie reperiuntur in Deo: Ergo & species intelligibilis.

77 Probatur secundo conclusio: Divina essentia unitur mentibus beatorum, ut species, & forma in esse intelligibili, in ordine ad sui visionem, ut docet S. Doctor infra quæst. 12. art. 2. ad 3. & tertio contra Gentes cap. 51. Ergo etiam comparatione intellectus divini gerit munus speciei, & consequenter in Deo in ordine ad intellectionem datur vera ratio speciei, concurrentis ex parte objecti ad intellectionem sui. Patet Consequentia primo, quia si essentia divina respectu intellectus beati gerit munus speciei, hoc nullam importat imperfectionem, ac proinde non debet Deo denegari, in ordine etiam ad propriam intellectionem. Secundo, quia ex alia ratione, essentia divina est species respectu intellectus beati, nisi quia se illi repræsentat, & ratione sui unitur in ordine ad claram visionem: Sed divina essentia seipsam etiam intellectui divino repræsentat, & illi ratione sui unitur per summam identitatem, in ordine ad intellectionem divinam: Ergo gerit munus speciei respectu intellectus divini.

78 Tertio probatur conclusio: illæ omnes formalitates in Deo admittendæ sunt, quæ in suo conceptu formali nullam involvunt imperfectionem: Sed ratio speciei intelligibilis, in suo conceptu formali, nullam involvit imperfectionem; Ergo formaliter in Deo reperitur. Major constat, Minor probatur. De ratione speciei intelligibilis est objectum repræsentare intellectui, illudque ipsi in esse intelligibili perfectissime unire, & ex parte objecti ad intellectionem concurrere, ut docent Philosophi in libris de Anima: Sed hæc nullam involvunt imperfectionem Deo repugnantem, ut patebit ex solutione argumentorum, & constat in ipsa visione beatifica, in qua essentia divina hæc omnia munia supplet, ut ostendimus in Tractatu de Visione beata disp. 2. art. 3. Ergo ratio speciei intelligibilis in suo conceptu formali nullam involvit imperfectionem.

79 Dices primo cum Suarez: Concursum speciei supponere indeterminationem in potentia intelligente, unde non intellectus divinus sit ab intrinseco determinatus ad intellectionem divinæ essentiæ, concursus speciei in eo necessarius non est.

Sed contra primo: Intellectus beati, lumine gloriæ illustratus, non manet indifferens ad claram visionem Dei; & tamen concursu objecti indigere, & speciei intelligibilis, a lumine gloriæ distinctæ, communis est sententia Theologorum, contra Vasquez infra quæst. 12. art. 2. Ergo determinatio potentiæ non excludit necessitatem speciei concurrentis objective ad intellectionem.

Secundo, Etiam intellectus Angeli est determinatus ad cognitionem propriæ substantiæ, & tamen indiget concursu speciei & objecti in ordine ad illam, ut cum D. Thoma infra quæst. 56. art. 1. docent omnes ejus Discipuli, & frequentius alii Theologi: Ergo concursus speciei non supponit semper indeterminationem in potentia cognoscente.

Tertio, Species fervientes fidei in ordine ad actum credendi, non determinant ad illum, nec quoad exercitium, nec quoad specificationem: Ergo absque determinatione salvantur munia speciei in ordine ad intellectionem, & consequenter quamvis essentia divina non determinet intellectum Dei, sed supponat determinatum in ordine ad cognitionem sui, poterit munus speciei subire, & intellectus divinus illius concursu indigere. 80

Dices secundo: Quod potentia intellectiva indigeat specie, & concursu objecti, ut comprincipii partialis intellectionis, importare in illa imperfectionem, & limitationem virtutis cognoscitivæ, ac proinde relegandum esse ab intellectu divino, infinito, & summe perfecto.

Sed contra primo: Licet indigere concursu objecti a se realiter distincti, imperfectio sit in potentia, indigere tamen concursu objecti sibi summe identificati, sine ulla prorsus distinctione, etiam virtuali, nullam dicit imperfectionem: Sed hoc modo a nobis astruitur formalitas speciei in intellectu divino, ut constabit ex infra dicendis: ergo illa nullam dicit imperfectionem in Deo.

Secundo: Species non concurrit ad cognitionem, ut supplens defectum potentiæ, nec ut dans illi virtutem, immo nec facilitatem; sed ut comprincipium se tenens ex parte objecti, ut docent Philosophi in libris de Anima: Ergo licet potentia sit undequaque perfecta in ratione potentiæ, non excludit concursum speciei in ordine ad cognitionem.

Confirmatur: Licet divinus intellectus sit infinite perfectus, hæc tamen infinita perfectio non excludit ab illo rationem objecti specificativi, tam motivi, quam terminativi, ut constabit ex dicendis articulo sequenti: Ergo neque rationem speciei. Consequentia patet, tum ex paritate rationum: tum etiam quia species habet rationem objecti motivi in ordine ad cognitionem.

Dico secundo: Dari in Deo in linea absoluta speciem expressam, non proprie, & adæquate, sed inadæquate & improprie. 81

Probatur: Species expressa idem est quod verbum intellectuale: Sed datur in Deo in linea absoluta verbum improprie & inadæquate sumptum: Ergo reperitur in Deo species expressa in ista acceptione. Major constat, Minor probatur primo ex D. Thoma in 1. dist. 27. quæst. 2. art. 2. & quæst. 4. de verit. art. 2. circa finem corpotis, ubi sic ait: *Si verbum proprie accipiatur in divinis, non dicetur nisi personaliter: si autem accipiatur communiter, poterit dici essentialiter.*

Secundo prob.: In verbo sumpto adæquate, duo importantur, nempe ratio repræsentationis actualissimæ objecti, & insuper ratio expressi, realiterque producti a dicente: Sed in Deo, pro priori ad relationes, invenitur ratio intellecti in ultima actualitate, & repræsentationis actualissimæ divinæ essentiæ, attributorum, & creaturarum; secus autem relatio realis expressi & producti realiter a dicente, nihil enim absolutum est in Deo producibile: Ergo inventur ratio verbi inadæquate & communiter, non autem adæquate & proprie.

Si autem rationem inquiras, cur species impressa, proprie & inadæquate Deo in linea absoluta attribuatur, secus autem species expressa? Respondebo rationem esse, quod nominibus utendum est ut plures utuntur, & maxime SS. Patres; & quia omnes Patres utuntur nomine verbi, prout personaliter dicitur, & ut significat realem relationem realiter expressi & producti, & ut sic non convenit Deo essentialiter, ideo absolute non est dicendum verbum, aut species expressa in divinis essentialiter: Species autem impressa, communi usu sumitur pro eo quod est intellectui ratio intelligendi ex parte principii, sive realem relationem, sive rationis tantum, ad intellectionem, & rem intellectam importet; & quia pro priori ad relationes, totum hoc in Deo reperitur, consequens fit ut species impressa absolute essentialiter dicatur. Qua ratione discriminis usus est D. Thomas quæst. 4. de verit. art. 2. ad 7. ad explicandum, cur absolute concedatur in Deo amor in linea essentialis, secus autem verbum: quia nempe verbum, in communi usu SS. Patrum, realem processionem importat, amor autem solum denotat processum secundum rationem. 82

Dico

83 Dico tertio: Rationem speciei impressæ & expressæ jam explicatam, non distingui virtualiter in Deo ab ejus essentia, intellectu, vel intellectione; sed tantum distinctione rationis, fundata in modo nostro concipiendi res divinas, per similitudinem & analogiam ad res creatas.

Probatur primo ex verbis D. Thomæ in prima conclusione relatis, quibus asserit *quod in Deo intellectus, id quod intelligitur, species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino unum & idem.* Hæc enim particula, *omnino*, distinctionem omnem, etiam virtualem, videtur excludere: præsertim cum D. Thomas eamdem identitatem agnoscat in Deo, inter speciem, naturam, & intellectum, ac inter intellectum, & intellectionem, quæ in illo identificantur sine distinctione virtuali, ut supra ostensum est.

84 Probatur secundo ratione fundamentali, desumpta ex principiis supra statutis: ostendimus enim quod simplicitas & puritas esse divini, requirit summam identitatem earum formalitatum quæ ad eamdem lineam pertinent; ita ut a prima potentia usque ad ultimum actum, omnia identificentur perfectissime, & sine ulla distinctione, etiam virtuali: Atqui gradus intellectivus, hæc omnia intra se directe continet, quasi ad unicam lineam per se pertinentia: nempe naturam, seu radicem intelligendi; potentiam proximam, speciem impressam, objectum intelligibile, actualem intellectionem, & denique speciem expressam, seu verbum, quod est terminus ejus intrinsecus: Ergo hæc omnia in Deo sine ulla distinctione, etiam virtuali, perfectissime identificantur. Per verbum autem, seu speciem expressam, non intelligimus verbum notionale & personale: quod personaliter distinguitur a dicente, & virtualiter ab essentia divina, sed verbum essentiale & communiter dictum, quod improprie & inadæquate reperitur in Deo, pro priori ad divinas relationes & personas, ut in præcedenti conclusione exposuimus. 80

85 Dico ultimo: rationem habitus non esse in Deo formaliter, sed tantum eminenter. Est contra Arriagam Tract. de scientia Dei disp. 15. sect. 3. subsectione 4.

Probatur primo: Ratio habitus supponit rationem potentiæ, cum sit ejus determinatio, & cum quilibet habitus ordinetur ad præstandam potentiæ proportionem, & facilitatem ad actum: Atqui ratio potentiæ non reperitur formaliter in intellectu divino, sed tantum eminenter, ut supra ostendimus: Ergo nec ratio habitus.

Probatur secundo: Habitus est actus medius inter potentiam & actum, ut docet D. Thomas 1. contra Gent. cap. 92. unde habentes habitum dormientibus comparantur: Sed actus medius inter potentiam & actum, imperfectionem potentialitatis importat, & actui puro repugnat: Ergo & ratio habitus.

Probatur tertio: Habitus ex sua ratione formali supponit potentiam imperfectam in linea potentiæ: Ergo non potest in Deo formaliter reperiri. Consequentia patet, Antecedens probatur. Habitus ex sua ratione ordinatur ad præstandam potentiæ virtutem, proportionem, vel facilitatem ad actum: Ergo supponit potentiam de se carentem virtute vel proportione cum actu, vel facilitate ad illum: Sed potentia carens virtute, proportione, aut facilitate ad actum, est imperfecta, ut constat: Ergo habitus ex sua ratione formali supponit potentiam imperfectam.

§. II.

Solvuntur argumenta contra præcedentes conclusiones.

86 Objicies primo contra primam conclusionem: Species intelligibilis requiritur ad intellectionem, ut vicaria objecti, ejusque similitudo: Sed hæc formalitas non potest salvari in Deo, cum essentia divina immediate per seipsam ad intellectionem concurrat: Ergo in Deo ratio speciei intelligibilis nequit formaliter reperiri.

Respondeo primo, negando Majorem: substantia enim Angeli habet rationem speciei intelligibilis in cognitione sui, & tamen non est sui vicaria, nec sui ipsius similitudo.

Respondeo secundo; Quod quamvis daretur hoc esse de ratione speciei creatæ, non tamen esset de ratione speciei ut sic, & prout analogice convenit Deo & creaturis: species enim secundum hunc conceptum analogice communem, solum importat quod sit perfectissima objecti repræsentatio, & quod illud intelligibiliter uniat cum potentia cognoscente, simulque cum illa ad intellectionem concurrat, quod perfectissime convenit essentiæ divinæ.

87 Objiciunt secundo quidam recentiores Thomistæ, contra tertiam conclusionem: D. Thomas q. 7. de potentia art. 6. in 1. sent. dist. 2. q. 1. art. 2. & in 3. dist. 35. q. 1. art. 1. ad 2. & dist. 22. q. 1. art. 3. ad 4. docet quod quia sapientia & bonitas dicuntur de Deo & creaturis, non æquivoce, sed analogice, & in creaturis ratio sapientiæ non est ratio bonitatis, differunt in Deo sapientia & bonitas, distinctione rationis ratiocinatæ: Atqui ratio speciei, ratio naturæ, & ratio intellectionis, non æquivoce sed analogice dicuntur de Deo & creaturis, & in creaturis ratio speciei, non est ratio naturæ, nec ratio intellectionis: Ergo species, natura, & intellectio distinguuntur in Deo ratione ratiocinata, id est distinctione rationis cum fundamento in re, quæ virtualis appellatur.

Respondeo primo quod si hic discursus valeret, probaret non solum rationem naturæ, intellectionis, & speciei, virtualiter in Deo differre, sed etiam rationem essentiæ, & existentiæ, & rationem essentiæ & naturæ quod tamen a Thomistis communiter non admittitur. Sequela Majoris probatur: quia similiter illa non dicuntur de Deo & creaturis æquivoce, sed analogice, & in creaturis ratio essentiæ, non est ratio existentiæ; sicut nec ratio essentiæ ratio naturæ: hæc enim in creaturis realiter, vel saltem virtualiter distinguuntur; Ergo si ex eo quod ratio speciei, naturæ, & intellectionis, de Deo & creaturis non æquivoce, sed analogice dicuntur, & in creaturis ratio speciei, non est ratio naturæ, nec intellectionis, liceat inferre, hæc virtualiter in Deo distingui: ex eodem principio sequitur, essentiam & existentiam, ac naturam & essentiam, in Deo etiam virtualiter differre. 88

Respondeo ergo secundo, quod quando D. Thomas dicit quod in creaturis ratio sapientiæ, non est ratio bonitatis, per ly *ratio sapientiæ, & ratio bonitatis*, intelligi debet propria ratio formalis illarum perfectionum; intendit enim S. Doctor, quod quia bonitas & sapientia in rebus creatis, ex propria ratione formali distinguuntur, & non ex sola limitatione & potentialitate creaturæ: eo quod pertineant ad diversas lineas, & diversa objecta formalia respiciant (ut antea exposuimus) ratione rationata, seu virtualiter in Deo distinguantur. Unde cum natura, species, & intellectio, ad eamdem lineam pertineant, & non differant in rebus creatis ex propria ratione formali, sed ex sola limitatione creaturæ; ex hoc D. Thomæ testimonio non licet inferre, hæc in Deo virtualiter distingui. 89

Objicies tertio contra eamdem conclusionem: Ratio objecti terminativi distinguitur virtualiter a divina natura: Ergo & ratio objecti motivi, in qua consistit species intelligibilis. Consequentia tenet ex paritate rationis, Antecedens probatur. Ratio objecti terminativi divinæ intellectionis, est ratio veri increati: Sed ratio veri increati distinguitur virtualiter a natura divina: Ergo & ratio objecti terminativi. 90

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, distinguo Majorem: Ratio objecti terminativi, est ratio veri increati, ut contracta ad divinam essentiam, concedo: ut habet rationem transcendentis, & ambit naturam, relationem, & attributa divina, nego. Ad Minorem similiter distinguo: Sed ratio veri increati, ut ambit tam absoluta quam relativa, distinguitur virtualiter a natura divina, concedo: Ut est contracta ad divinam essentiam, nego. Solutio constabit ex dicendis articulo sequenti.

Objicies quarto contra ultimam conclusionem: Omnis perfectio simpliciter simplex, est formaliter in Deo, & non tantum eminenter: Sed ratio habitus est perfectio simpliciter simplex: Ergo reperitur formaliter in Deo. Major est certa, & constabit ex infra dicendis, Minor vero probatur. Habitus essentialiter consistit in facilitate ad actum: Sed hæc est perfectio simpliciter simplex, cum melius sit eam habere, quam ea carere: Ergo ratio habitus est perfectio simpliciter simplex. 91

Respondeo negando Minorem, ad cujus probationem, distinguo Majorem: Habitus essentialiter importat in potentia facilitatem ad actum, provenientem ab extrinseco, & ratione alicujus formæ superadditæ, & realiter aut virtualiter saltem a potentia distinctæ, concedo Majorem. Provenientem ab intrinseco, nego Majorem & Consequentiam. Facilitas enim ab extrinseco proveniens, non est perfectio simpliciter simplex, cum præsupponat essentialiter in potentia quam perficit, aliquam imperfectionem, nempe difficultatem quam vincat, aut improportionem quam tollat: ut constat in potentia visiva, quam quia est de se facilis, & proportionata ad videndum, nullo eget habitu ad eliciendam visionem. Unde falsum est quod melius sit talem facilitatem habere, quam non habere: perfectius enim est habere ab intrinseco, & sine ullo supraddito, facilitatem & proportionem ad actum, quam ab extrinseco, & per aliquam formam potentiæ superadditam, & realiter aut virtualiter ab ea distinctam.

ARTI-

ARTICULUS V.

Quodnam sit objectum formale & primarium, tam motivum, quam terminativum divini intellectus?

§. I.

Referuntur sententiæ, & prima rejicitur.

92 Circa hanc difficultatem varie opinantur Auctores, omnes tamen sententiæ, claritatis gratia, ad duas principales revocari possunt, & secunda rursus in tres alias subdividi.

Prima docet objectum primarium intellectus divini, esse ens ut sic, analogice commune Deo & creaturis. Ita Durandus in 1. dist. 35. q. 1. & Nominales ibidem.

Secunda tenet objectum primarium & specificativum intellectus divini: non esse ens in communi, abstrahens a creato, & increato, sed ens increatum. Ita communiter docent Theologi cum S. Doctore 1. contra Gentes cap. 48. Quia tamen in Deo plures sunt formalitates, nempe natura, ut radix attributorum & relationum; attributa, relationes, & ens divinum & increatum, transcendens omnia quæ sunt in Deo: licet præfati Auctores conveniant in assignando pro objecto primario intellectus divini, ens & verum increatum; in constituendo tamen, sub qua formalitate rationem primarii objecti fortiatur, in tres dividuntur sententias. Quidam enim rationem entis increati, ut ambientem naturam, attributa, & relationes divinas, docent esse objectum formale tam motivum, quam terminativum divinæ intellectionis. Ita ex nostris docet Gonzales infra q. 14. & ex extraneis Molina, & Ruiz. Alii distinguunt inter objectum formale motivum & terminativum, & docent objectum formale motivum divini intellectus, esse solam Dei essentiam, ut ab attributis, & relationibus virtualiter distinctam: objectum vero formale terminativum, esse naturam, attributa, & relationes; vel ens divinum, ut commune per logicam transcendentiam omnibus prædicatis divinis. Quæ sententia a quibusdam tribuitur Nazario, sed immerito: ille enim 1. parte q. 14. art. 5. controv. 2. notab. 6. expresse docet, quod essentia divina est divini intellectus objectum adæquate motivum, & primario terminativum, & ratio cognoscendi omnia, ut ibidem videri potest.

Alii demum (& hæc sententia communior est in Schola Thomistarum, eamque ex extraneis amplectuntur Suarez, Vasquez, & Granado) docent naturam divinam, ut ab attributis & relationibus virtualiter distinctam, esse objectum formale & primarium, tam motivum quam terminativum divini intellectus. Unde

93 Dico primo: objectum primarium intellectus divini, esse ens increatum, non vero ens ut sic, ut analogice commune Deo & creaturis. Ita D. Thomas loco citato, ubi variis rationibus hanc veritatem demonstrat.

Prima & fundamentalis potest sic proponi. Illud est objectum primarium, & specificativum intellectus divini, quod est per se primo ab illo intellectum: Sed nihil creatum potest esse per se primo a Deo intellectum: Ergo ens creatum ad objectum primarium, & specificativum divini intellectus, pertinere non potest, sed solum ens increatum & divinum. Major constat. Minor vero probatur. Ut objectum aliquod, per se primo ab intellectu attingatur, debet per se primo repræsentari per speciem: Sed in intellectu divino, nulla datur species quæ ens increatum per se primo repræsentet: Ergo nihil creatum potest esse per se primo a Deo intellectum. Major constat; nam ex intellectu & specie fit adæquatum intellectionis principium, nec intellectus aliter quam specie objecti fœcundatus, potens est proxime exire in intellectionem. Sed species non potest per se primo intellectum fœcundare, nisi in objectum per se primo ab illa repræsentatum: cum media repræsentatione fœcundet: Ergo intellectus non potest per se primo aliquid intelligere, nisi a specie per se primo repræsentetur. Minor vero probatur; in Deo nulla potest dari species creata; Sed ipsa divina essentia habet rationem speciei fœcundantis divinum intellectum ad cognoscenda objecta: Atqui divina essentia non potest per se primo repræsentare creaturas. Ergo in Deo nulla potest dari species, quæ ens creatum per se primo repræsentet. Major constat, Minor vero cui soli potest inesse difficultas, probatur primo. Essentia Angeli, ut species, solum se ipsam per se primo repræsentat, alia autem a se, prout in ipsa continentur: Ergo pariter essentia divina, ut species, solum seipsam potest primario repræsentare.

Secundo, repræsentatio speciei, vel est ratione similitudinis, vel ratione identitatis cum objecto; Sed divina essentia, nulli rei creatæ potest esse perfecte similis, nec cum illa identificari, ut constat; Ergo essentia divina, nullam rem creatam potest primario repræsentare.

Tertio, objectum per se primo per speciem repræsentatum, debet convenire cum illa saltem in eodem gradu immaterialitatis; ut docet D. Thomas infra q. 12. art. 2. inferens ex hoc principio, nullam speciem creatam posse repræsentare quidditative Deum: Sed nihil creatum potest cum divina essentia convenire in eodem gradu immaterialitatis, ut manifestum est: Ergo nihil creatum potest per se primo repræsentari per illam, ut speciem.

Quarto, species est virtus objecti primario per ipsam repræsentati, & ut illius virtus ad intellectionem concurrit, ut docent Philosophi in libris de Anima: Sed divina essentia nequit ad intellectionem divinam concurrere, ut virtus alicujus entis creati, ut evidens est; Ergo non potest esse species, per se primo repræsentativa alicujus entis creati.

Secunda ratio D. Thomæ, quæ est quinta in ordine, 94
sic ab illo formatur. Primo & per se intellectum, est perfectio intelligentis: secundum hoc enim intellectus est perfectus, quod intelligit in actu, quod fit per hoc quod est unum cum primo & per se intellecto: Sed nihil creatum potest esse perfectio intellectus divini: Ergo nihil creatum potest esse primo intellectum ab ipso, & consequenter solus Deus est objectum primarium proprii intellectus.

Tertia ratio quam ultimo loco ibidem proponit, sic potest formari. Objectum primo, & per se ab aliqua potentia attingibile, dat illi specificationem: Sed nihil a Deo distinctum, potest intellectui divino specificationem tribuere: Ergo nihil distinctum a Deo, potest per se primo ab intellectu divino cognosci, & consequenter sola veritas increata, est primarium objectum adæquatum illius. Minor videtur certa, nam dare specificationem potentiæ, est in illam exercere veram & propriam causalitatem: nihil autem creatum, potest esse causa vera & propria alicujus perfectionis divinæ, alias aliqua divina perfectio, vere & proprie a creaturis dependeret. Major autem probatur: Tum quia est commune Philosophorum axioma, potentias & habitus ab objectis sumere specificationem, quod intelligendum est de objectis formalibus & primariis. Tum etiam quia in hoc objectum primarium a secundario differt, quod istud pure terminat actum potentiæ, illud autem non terminat pure, & consequenter aliquod aliud munus erga potentiam exercet, quam pure terminare: Sed supra pure terminare, nihil aliud esse potest quam specificare potentiam: Ergo objectum primo, & per se, & ratione sui ab aliqua potentia attactum, dat illi speciem.

Ultima ratio desumitur ex Tractatu de voluntate Dei; 95
Objectum enim primarium voluntatis divinæ, non est bonum in communi, abstrahens a creato & increato, sed bonum increatum & divinum; Ergo pariter objectum primarium intellectus divini, non est verum in communi, abstrahens a creato & increato, sed verum divinum & increatum. Consequentia tenet a paritate rationis. Antecedens autem demonstari solet in Tractatu de voluntate Dei, & potest breviter hic suaderi. Objectum primarium voluntatis est finis, media namque non amantur ratione sui, sed solum ratione finis, consequenter sunt extra objectum voluntatis primarium: Sed nulla bonitas, præter increatam & divinam, esse potest finis voluntatis divinæ: *Omnia enim propter semetipsum operatus est Dominus*, ut dicitur Proverb. 16. Ergo sola bonitas divina & increata, est objectum primarium voluntatis divinæ. Alias rationes exponemus in Tractatu de scientia Dei disp. 2. art. 1. & 2. quando ostendemus Deum non cognoscere creaturas immediate in seipsis, sed solum in seipso, & in essentia sua tamquam in causa.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

Objicies primo cum Durando: Quo aliqua potentia est 96
perfectior, eo universalius habet objectum: Sed intellectus divinus est potentia perfectissima, & verum ut sic, abstrahens a creato & increato, est universalius, quam verum increatum: Ergo objectum primarium & specificativum intellectu divini, non est verum increatum, sed abstrahens a creato & increato.

Confirmatur & magis explicatur hæc ratio. Quo poten- 97
tia est perfectior, eo debet correspondere perfectius objectum: Sed objectum quo est universalius, eo est perfectius. Ergo potentiæ perfectissimæ, qualis est intellectus divinus, assignari debet objectum universalissimum, quale est ens abstrahens a creato & increato. Major constat, Minor probatur. Quo objectum est abstractius, eo est perfectius: Sed quo universalius est, eo abstractius est: Ergo quo est universalius, eo est perfectius.

Ad objectionem distinguo Majorem: Quo aliqua poten- 98
tia est perfectior, eo universalius habet objectum; universalitate prædicationis, nego: universalitate continentiæ & causalitatis, concedo. Ad Minorem similiter distinguo: Verum abstrahens a creato & increato, est universalius vero increato; universalitate prædicationis, concedo: universalitate continentiæ & causalitatis, nego. Nam verum increatum, cum sit prima causa, & prima mensura totius veritatis creatæ & participatæ a rebus; eminenter actualissime continet omne verum creatum: ad quod secundario intellectus divinus se extendit. Ex quo patet responsio ad confirmationem, concessa enim Majori, distinguenda est Minor. Quo objectum est universalius, continentia & causalitate, eo est perfectius, concedo Minorem. Quo est universalius prædicatione, nego Minorem. Ad cujus probationem, distinguo Majorem: Quo objectum est abstractius abstractione formali, eo est perfectius, concedo: Quo est abstractius abstractione potentiali, nego: quia distinctione applicata Minori, debet negari Consequentia.

Objicies secundo: Objectum adæquatum alicujus potentiæ, debet sub se continere omnia quæ possunt ab illa attingi: Sed verum increatum non continet sub se omnia quæ possunt ab intellectu divino cognosci: Ergo non est objectum adæquatum intellectus divini; sed ens abstrahens a creato & increato. Minor patet, nam intellectus divinus non solum cognoscit Deum, sed etiam creaturas, secundum proprias rationes: Atqui creaturæ non continentur sub ente increato, bene tamen sub ente ut sic abstrahente a creato & increato: Ergo ens increatum non continet omnia quæ attingit intellectus divinus. Major autem probatur; objectum adæquatum non potest excedi a potentia, alias adæquatum cum illa non erit: Sed si non continet omnia quæ potentia valet attingere, exceditur a potentia: Ergo debet illa omnia continere.

Respondeo distinguendo Majorem; Objectum adæquatum extensivum, concedo; objectum adæquatum specificativum, subdistinguo Majorem: debet sub se continere &c. continentia formali aut eminentiali, transeat: continentia determinate formali, nego Majorem. Et sub eadem distinctione Minoris, distinguo Consequens: non est objectum adæquatum, extensivum, concedo: adæquatum, specificativum, nego.

99 Explicatur. In qualibet potentia vel habitu, duplex solet distingui objectum: unum quod dicitur adæquatum specificativum, a quo potentia vel habitus, suam specificationem desumit; & aliud quod appellatur adæquatum extensivum, ad quod potentia vel habitus potest se extendere primario, vel secundario, nec potest extra ejus limites ferri. Quia ergo, licet intellectus divinus Deum & creaturas cognoscat, speciem tamen a creaturis non accipit, nec per se primo illas attingit, sed tantum secundario, & quatenus continentur in essentia divina tamquam in causa, ut ostendemus in Tractatu de scientia Dei disp. 2. art. 1. & 2. objectum adæquatum specificativum intellectus divini est sola increata veritas: quamvis objectum adæquatum extensivum sit verum ut sic, prout abstrahit a creato & increato. Quod magis explicari & illustrari potest in objecto intellectus nostri, ut enim docetur in Metaphysica, noster intellectus non specificatur ab ente communi enti reali & rationis; & tamen secundario ens rationis cognoscit, propter habitudinem quam importat ad ens reale, & dependentiam ab illo. Similiter Metaphysica adæquate specificatur ab ente reali, & tamen secundario ens rationis considerat, & de illo passiones demonstrat quia ens rationis ab ente reali dependet, & ad illius instar confingitur. Sicut ergo ens rationis formaliter continetur sub objecto extensivo intellectus nostri, & tamen non pertinet ad objectum specificativum illius: ita creaturæ formaliter continentur sub objecto extensivo intellectus divini, non tamen sub objecto primario & specificativo illius. Et sicut salvatur in ente reali esse objectum specificativum adæquatum intellectus creati, quamvis ens rationis cognoscat; quia illud cognoscit per ordinem ad ens reale, & per speciem illius: ita in veritate increata salvatur esse objectum adæquatum specificativum intellectus divini: quia creaturas solum secundario cognoscit, & illas considerat in veritate increata, & per speciem illius.

100 Objicies tertio: Ens commune Deo & creaturis cognoscitur ab intellectu divino, primario & ratione sui: Ergo est objectum illius primarium. Consequentia patet, Antecedens probatur. Deus cognoscit omne verum, omni modo quo est cognoscibile: Sed ens ut commune Deo & creaturis est cognoscibile primario, & ratione sui, & sic de facto cognoscitur ab intellectu creato: Ergo ens commune Deo & creaturis cognoscitur ab intellectu divino, primario & ratione sui.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem distinguo Majorem, omni modo quo est cognoscibile absolute, & a quovis intellectu, nego Majorem: omni modo quo est cognoscibile ab intellectu divino, concedo Majorem, & sub eadem distinctione Minoris nego Consequentiam. Nam licet ens ut sic possit cognosci primario & ratione sui ab intellectu creato, non tamen a divino, quia in tali cognitione multiplex imperfectio importatur; est enim confusa & potentialis, non exprimens, sed tantum implicite importans differentias contractivas; est etiam dependens in sua specificatione ab aliquo prædicato quod non exprimit infinitam perfectionem, & quod est negative creatum, hoc est non dicens perfectionem increatam; & insuper ex tali cognitione arguitur possibilis dependentia ab ente positive creato in specificatione cognitionis divinæ; cum ens creatum sub ente ut sic contineatur, & potentia attingens per se primo aliquam rationem communem, possit primario circa illius interiora versari.

Dices: Ens ut sic, & prout abstrahit a creato & in- 101
creato, non potest cognosci ab intellectu divino secundario, & tamquam objectum materiale, eo modo quo creaturæ ab illo cognoscuntur: Ergo debet ab illo attingi primario, & ratione sui; & sic erit ejus objectum primarium, & specificativum.

Respondeo, ens ut sic posse dupliciter sumi: primo secundum omne quod implicite includit, secundo pro eo quod explicat: primo modo sumptum, cognoscitur ab intellectu divino, partim primario, prout nempe includit Deum; & partim secundario: prout scilicet includit creaturas: secundo autem modo sumptum, non cognoscitur omnino primario, nec proprie secundario, sed tamquam prædicatum inclusum in objecto primario, ad eum modum quo partes physicæ vel metaphysicæ cognoscuntur in toto.

Instabis: Scientia divina attingit primario ens ut sic 102
Deo & creaturis commune: Ergo & intellectus divinus: consequentia patet, tum ex paritate rationis, tum quia objectum particularis virtutis, qualis est scientia, non potest esse universalius objecto potentiæ in qua talis virtus residet. Antecedens vero probatur: Scientia Dei formaliter est Metaphysica, cum hæc sit perfectio simpliciter simplex, quæ formaliter reperitur in Deo: Sed Metaphysica attingit primario ens ut sic, Deo & creaturis analogice commune, cum illud sit proprium ejus objectum: Ergo & scientia Dei.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, nego Majorem: cum enim Metaphysica in suo conceptu formali involvat aliquam imperfectionem: nempe specificationem, & dependentiam ab ente ut sic: quod est potentiale, & implicite involvens ens creatum, non est perfectio simpliciter simplex, nec continetur in Deo formaliter, sed tantum eminenter: quatenus scilicet scientia divina omnia cognoscit sub altiori & actualiori ratione, nempe entis divini, in quo eminenter continentur.

§. III.

Objectum formale motivum divini intellectus explicatur.

Dico secundo: Objectum formale motivum divini in- 103
tellectus, est sola divina essentia, ut distincta virtualiter a relationibus, & attributis.

Probatur conclusio ratione fundamentali; Illud habet rationem objecti motivi intellectus, quod est species, vel gerit vices speciei intelligibilis, & intellectum ad intelligendum movet, & fœcundat, concurritque cum illo ad intellectionem: Sed sola divina essentia, ut distincta virtualiter a relationibus & attributis, est species qua intellectus divinus fœcundatur ad intellectionem; & cum ipso ex parte principii ad intellectionem concurrit: Ergo sola divina essentia sic sumpta, est objectum formale motivum intellectus divini. Major constat ex Philosophia, Minor autem, in qua est difficultas, ostenditur primo. Quamvis Angelus comprehendens se ipsum, non solum substantiam suam, sed etiam proprietates, & cetera prædicata ad ipsum pertinentia cognoscat; sola tamen Angeli substantia gerit vices speciei ad hæc omnia cognoscenda: Ergo pariter quamvis Deus seipsum comprehendens, non solum essentiam suam, sed etiam attributa & relationes cognoscat, sola tamen essentia, ut ab illis virtualiter distincta, est species, qua divinus intellectus intelligit.

Secundo probatur eadem Minor: Divina essentia, quia continet eminenter creaturas, est species, qua Deus illas intelligit, ut supra arguebamus: Sed essentia divina: ut distincta virtualiter a ceteris prædicatis, illa perfectissime continet; Ergo est species ad illorum cognitionem.

Tertio probatur ex fundamentis articulo præcedenti 104
statutis: Ostendimus enim speciem intelligibilem in Deo, non distingui virtualiter ab ejus essentia, intellectu, & intellectione; cum hæc ad eamdem lineam intellectualem pertineant, & idem objectum formale respiciant. At si species intelligibilis non esset sola divina essentia, sed etiam relationes & attributa, distingueretur virtualiter a natura Dei, & ab ejus intellectu, & intellectione, ut constat; cum attributa & relationes in Deo virtualiter distinguantur ab essentia, & ab intellectione constitutiva illius: Ergo sola divina essentia habet in Deo rationem speciei, non vero attributa, vel relationes.

Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio; Quia intellectus divinus est in sua linea formaliter simpliciter infinitus, non datur in Deo intellectus multiplex virtualiter, sed unus, non solum reali, sed etiam virtuali unitate: At divina essentia, ut species, est infinita simpliciter in ratione & linea speciei: Ergo in hac ratione est una reali

reali & virtuali unitate: Atqui si non sola essentia divina, ut ab aliis virtualiter distincta, sed aliæ divinæ formalitates obtinerent rationem speciei, non esset in Deo una species unitate virtuali, sed multiplex virtualiter: quæ enim essentiæ, attributis, & relationibus, quatenus distinguuntur, conveniunt, virtualiter multiplicantur in Deo: Ergo sola Dei essentia, ut virtualiter a relationibus & attributis distincta, est species qua divinus intellectus intelligit.

105 Confirmatur amplius; Si relationes divinæ, non solum ratione essentiæ, sed etiam ratione sui, secundum id quod superaddunt essentiæ, & lineæ absolutæ, essent species qua Deus intelligeret: sequeretur non solum virtualiter, sed etiam realiter multiplicari rationem speciei in Deo; Consequens est falsum: Ergo & Antecedens. Falsitas Consequentis est manifesta, non enim minus inconveniens videtur, multiplicari in Deo realiter speciem intelligibilem, quam intellectum, vel intellectionem. Sequela vero probatur; quæ conveniunt relationibus divinis, ratione illius quod addunt supra essentiam & lineam absolutam, realiter multiplicantur: Ergo si illis convenit ratione superadditi ad prædicata absoluta, ratio speciei: realiter multiplicatur species in Deo.

106 Probatur secundo conclusio, & amplius demonstratur divinas relationes non posse habere rationem speciei, nec consequenter objecti motivi respectu divini intellectus, Species est principium *quo* intelligendi: Sed relationes divinæ non sunt principium *quo* intellectionis essentialis: Ergo ratione sui non sunt species, nec gerunt munus speciei. Major constat ex Philosophia. Minor autem probatur. Absoluta sunt priora notionalibus in Deo, & consequenter nequeunt ab illis esse ut a principio; nam principium prius est eo quod est a principio; Sed intellectio essentialis in Deo est absoluta; Ergo relationes non possunt esse principium *quo* illius.

107 Probatur tertio: Si relationes in divinis haberent rationem objecti motivi, & speciei intelligibilis: sequeretur quod una persona, ratione suæ substantiæ relativæ, per quam constituitur; & ab alia distinguitur, posset habere aliquem concursum effectivum, & aliquam operationem ad extra, quæ non esset communis aliis, sed ei propria & peculiaris; quod est contra communem sententiam Theologorum, qui docent opera Dei ad extra esse indivisa, & toti Trinitati communia. Sequela Majoris probatur; si enim paternitas v. g. ut virtualiter distincta ab essentia, & realiter a filiatione, & spiratione passiva, haberet rationem speciei, & objecti motivi in intellectione divina, posset etiam gerere vices speciei in intellectione creata, v. g. in visione beatifica: Sed hoc supposito, Pater haberet aliquam operationem, & concursum effectivum ad extra, qui esset illi proprius, & qui non conveniret Filio & Spiritui Sancto: Ergo &c. Major constat, idcirco enim divina essentia supplet, vel saltem supplere potest vices speciei impressæ in visione beatifica, quia habet rationem speciei in intellectione distincta, cujus visio beatifica est quædam participatio: Ergo similiter si paternitas, ut virtualiter distincta ab essentia, habeat rationem objecti motivi, & speciei intelligibilis respectu divinæ intellectionis, idem poterit præstare in intellectione creata, & gerere vices speciei in visione beatifica. Minor autem, in qua est difficultas, sic ostenditur. De ratione speciei intelligibilis est concurrere effective ad intellectionem, juxta communem sententiam: sicut enim ex concursu maris & feminæ gignitur proles, ita ex objecto & potentia paritur notitia, ut dicit Augustinus: Ergo si paternitas, ut distincta virtualiter ab essentia, & realiter a filiatione & spiratione, posit in visione beatifica gerere vices speciei intelligibilis, Pater in divinis poterit habere aliquem concursum effectivum, & aliquam operationem ad extra, quæ toti Trinitati non erit communis, sed ei peculiaris & propria.

108 Probatur quarto conclusio: Illud est objectum formale motivum divinæ intellectionis, in quo Verbum Divinum per se primo assimilatur Patri: Atqui non assimilatur per se primo in attributis, & multo minus in relationibus, alias communicaretur Filio paternitas, sicut natura: Ergo objectum motivum divinæ intellectionis est sola essentia divina, ut distincta virtualiter a relationibus & attributis. Minor patet, Major probatur. Secunda persona procedit ut Filius, & ut Verbum, seu species expressa: Sed Verbum, aut species expressa, per se primo assimilari debet objecto formali motivo, & speciei impressæ, & actualissime exprimere ac repræsentare quæ ab ipsa specie intelligibili per se primo repræsentantur: Ergo illud est objectum formale motivum divinæ intellectionis, in quo Verbum Divinum per se primo assimilatur Patri.

Denique probatur conclusio: Objectum motivum intellectus divini, vel sunt omnia attributa, vel nullum, cum de omnibus eadem militet ratio: Sed est aliquod attributum, cui repugnat objectum formale motivum intellectus divini: Ergo id omni attributo repugnat, & consequenter sola divina essentia, ut distincta virtualiter ab attributis, est objectum formale motivum intellectus divini. Major constat, Minor probatur. Cui repugnat ad intellectionem actualem movere, repugnat esse objectum motivum intellectus: Sed volitioni divinæ repugnat ad intellectionem movere, cum volitio sit intellectione, saltem natura, posterior, illamque necessario supponat, vel ut caussam effectivam, vel saltem ut regulam a qua dirigatur: Ergo volitioni divinæ repugnat esse objectum motivum intellectus divini.

Dices: Spiritus Sanctus procedit a Filio in genere principii productivi, & quasi effectivi, & tamen Filius procedit ex cognitione non solius Patris, sed etiam Spiritus Sancti (ut frequentius docent Theologi) & consequenter a Spiritu Sancto, ut objecto cognito procedit: Ergo quamvis cognitio sit principium regulans, immo efficiens volitionem, ut aliqui existimant, poterit a volitione, ut ab objecto caussari, & objective moveri. 109

Respondeo Spiritum Sanctum non esse objectum motivum cognitionis ex qua Verbum procedit sed tantum terminativum: objectum autem pure terminativum, non concurrit effective ad volitionem, nec ad terminum illius: quare ex eo quod Verbum Divinum, ex cognitione Spiritus Sancti procedat, non sequitur Spiritum Sanctum esse principium illius. Ceterum objectum motivum efficienter ad cognitionem concurrit: cum ergo stare non possit, quod cognitio regulans volitionem, a volitione regulata efficiatur, divina volitio non potest habere rationem objecti motivi, respectu intellectionis divinæ; quamvis Spiritus Sanctus sit objectum terminativum illius cognitionis, ex qua Verbum procedit.

§. IV.

Præcipua objectiones solvuntur.

Objicies primo: Essentia divina habet rationem speciei, & objecti motivi divinæ intellectionis, prout est in se, quod enim sit objectum motivum non convenit ei per nostram consideratione: Sed essentia divina, ut est in se, est attributa & relationes, cum ab illis solum per rationem nostram distinguatur: Ergo essentia divina, ut habet rationem speciei, & objecti motivi divinæ intellectionis, attributa & relationes includit. 110

Respondeo concessa Majori, distinguendo Minorem: Essentia divina ut est in se, est attributa & relationes, identitate reali formali, concedo Minorem: virtuali, nego minorem, & consequentiam. Ut enim essentia divina moveat ad intellectionem, & non attributa & relationes, sufficit virtualis distinctio, quamvis moveat prout est in se: sicut virtualis distinctio Paternitatis ab essentia, sufficit ut hæc communicetur Filio, & non communicetur paternitas: & distinctio virtualis naturæ a personalitate Filii, sufficit ut hæc immediate uniatur humanitati, natura vero mediate, distinctio etiam virtualis inter veritatem, & bonitatem divinam, sufficit ut veritas & non bonitas specificet intellectum, & bonitas & non veritas specificet voluntatem, ut constabit ex dicendis disputatione sequenti. Unde sicut ista consequentia non valet: Intellectus specificatur a veritate ut est in se: Veritas ut est in se, est bonitas; Ergo specificatur a bonitate; quia veritas a bonitate virtualiter distinguitur: ita consequentia contra nos facta non tenet, ob similem distinctionem, quæ inter essentiam, attributa, & relationes versatur.

Dices: quia divina essentia in se terminat visionem beatam, & in se attributa & relationes, inferunt nostri Thomistæ, infra q. 12. non posse videri essentiam, non visis attributis & relationibus: Ergo pariter ex eo quod moveat intellectum divinum, ut in se est, & ut sic sit attributa & relationes, recte infertur non posse essentiam movere ad intellectionem, nisi etiam attributa & relationes ad eam moveant. 111

Respondeo negando consequentiam & paritatem: Ratio discriminis est, quia in terminando cognitionem intuitivam convenunt omnes Dei formalitates, secus autem in movendo; & ideo non potest una terminare cognitionem intuitivam; altera non terminante: potest autem una movere, altera non movente; etsi prout in se movent. Sicut non potest veritas divina videri, latente bonitate: potest autem specificare intellectum, tamquam ratio formalis sub qua, bonitate non specificante: cujus ratio alia esse nequit, nisi quia in terminando conveniunt, secus in specificando.

Objicies secundo: Objectum primarium, motivum vel terminativum intellectus divini, debet esse perfectissimum omnium quæ excogitari possunt: Sed ens divinum, ambiens naturam divinam, relationes, & attributa, est omnium perfectissimum: Ergo est objectum primarium intellectus divini. Major videtur certa, quia intellectioni perfectissimæ assignari debet perfectissimum objectum. Minor etiam patet, quia ens divinum sic sumptum; est omnibus modis infinitum, cum non solum includat perfectiones spectantes ad lineam naturæ, sed etiam illas quæ pertinent ad rationes attributales. 112

Con-

Confirmatur: Ens divinum, ut ambiens naturam, relationes, & attributa, est actus purissimus, omnemque potentialitatem excludens: Ergo habet actualitatem requisitam ad rationem objecti formalis & primarii, motivi, vel terminativi intellectus divini.

113 Respondeo primo distinguendo Majorem: Debet esse omnium perfectissimum, quod possit habere rationem speciei intelligibilis, & identificari cum intellectu, sine distinctione virtuali, concedo Majorem. Si non possit habere hæc duo, nego Majorem. Ens autem divinum, ut ambit relationes & attributa, illas conditiones non habet, quia non identificatur cum intellectu divino, sine distinctione virtuali, nec habet rationem speciei intelligibilis: alioquin relatio Spiritus Sancti esset objectum motivum cognitionis essentialis, ut est in Patre, & sic prius natura deberet esse productus Spiritus Sanctus: quam a Patre cognosceretur.

Secundo respondeo potest, & in idem redit, objectum per se primo motivum divini intellectus, debet esse omnium perfectissimum, quod sit ejusdem puritatis & immaterialitatis cum intellectu, concedo Majorem: Si non sit, nego Majorem. Ens autem divinum, ut ambit natura relationes, & attributa, & non est ejusdem puritatis, & immaterialitatis cum intellectu divino, ut constabit ex dicendis §. sequenti.

114 Ad confirmationem dicendum: Quod licet attributa & relationes habeant puritatem & actualitatem infinitam, quatenus apta sunt sibi realiter identificare existentiam increatam, tamen non habent tantam in propria linea attributi, quantam habet essentia in linea naturæ, & quanta requiritur ad rationem speciei & objecti motivi: quandoquidem non identificant sibi suam existentiam, sine distinctione virtuali, sicut facit essentia. Addo quod essentia divina non obtinet rationem speciei, & objecti motivi, tam respectu sui, quam attributorum & relationum, ex eo solum quod est actus purissimus, & summe immaterialis, sed quia est actus purus, omnes Dei perfectiones radicaliter continens. Sicut enim licet natura Angeli, & illius proprietates, in eodem gradu immaterialitatis conveniant, sola tamen natura unitur intellectui proprio ut species, quia est radix ceterarum perfectionum: ita quamvis daretur, quod attributa & relationes essent ejusdem immaterialitatis & puritatis ac divina essentia, illa tamen sola esset species, qua divinus intellectus omnia Dei prædicata cognoscit; quia est radix omnium illorum, ac proinde sufficiens ad omnia repræsentanda.

115 Objicies tertio: De ratione objecti formalis, tam motivi, quam terminativi, est distingui realiter, vel saltem virtualiter, ab intellectione; Sed divina essentia ne virtualiter quidem ab intellectione differt, cum hæc sint intra eamdem lineam, & cum divina intellectio (ut supra ostendimus) sit naturæ divinæ constitutiva: Ergo divina essentia non potest esse objectum motivum vel terminativum divinæ intellectionis. Minor constat ex supra dictis, Major vero probatur. Objectum motivum se habet ut principium realiter, vel saltem virtualiter influens in intellectionem, mediante specie intelligibili: qua intellectum complet & fœcundat; item objectum formale terminativum, specificat ipsam cognitionem: Sed specificatio, & realis, aut virtualis influxus in cognitionem, fine reali, vel saltem virtuali distinctione, salvari nequeunt: Ergo de ratione objecti motivi est distingui, virtualiter saltem, ab intellectione.

116 Respondeo Negando Majorem. Cum enim intellectus intelligendo fiat res intellecta, ut docent Philosophi in libris de Anima, formalis ratio objecti non petit essentialiter distinctionem realem; aut virtualem ab intellectu & intellectione, sed potius unitatem & identitatem: distinctio vero & divisio inter illa, nascitur ex imperfectione & limitatione creaturæ ut docet D. Thomas infra q. 14. art. 2. Itaque tantum abest quod intellectio, ut est analogice communis Deo & creaturis, in supremo suo analogato (scilicet Deo) postulet ab objecto intellecto, realiter aut virtualiter distingui, quin potius petat oppositum, ut erudite docent Salmanticenses Tract. 3. de scientia Dei, disput. 3. dubio 2. §. 2. & 4. Ad probationem ejusdem Majoris respondetur ex illorum doctrina, objectum motivum vel terminativum, quod est tale formaliter tantum, debere ab intellectione realiter, aut saltem virtualiter distingui, secus tamen illud quod est tale formaliter eminenter; eo quod illud non influat in cognitionem, nec eam terminet, aut specificet formaliter, aut virtualiter, sed tantum æquivalenter. Essentia autem divina, solum habet rationem objecti motivi, vel terminativi divini intellectus; formaliter eminenter: quatenus eadem entitas & formalitas in Deo præstat diversa munia, quæ in rebus creatis per diversas entitates aut formalitates exercentur. Hæc responsio illustrari potest exemplo existentiæ, quæ licet in rebus creatis realiter, aut saltem virtualiter, ab essentia distinguatur: eo quod habeat rationem termini respectu illius, illa tamen secundum communiorem Thomistarum sententiam, ne virtualiter quidem differt in Deo ab ejus essentia, quia non habet respectu illius rationem termini formaliter, sed formaliter eminenter.

§. V.

Resolvitur alia difficultas, & explicatur objectum formale terminativum intellectus divini.

Dico tertio: Objectum formale terminativum intellectus divini non esse ens divinum ut sic, ut completitur relationes & attributa, sed essentiam divinam, ut a relationibus & attributis virtualiter distinctam. 117

Probatur primo conclusio ex principiis supra statutis: Ut enim supra ostendimus, intellectus & objectum ejus primarium, debent convenire in gradu immaterialitatis. Sed sola divina essentia, cum divino intellectu in gradu immaterialitatis convenit; Ergo illa sola est objectum formale primarium intellectus divini. Minor probatur: Intellectus & intellectio divina, cum constituant metaphysice naturam Dei, sunt re & ratione indistincta a sua existentia, & ultima actualitate; attributa autem & relationes in Deo virtualiter distinguuntur ab existentia, cum existant per existentiam ipsius essentiæ, ut certum est de attributis, & ostendemus de relationibus in Tractatu de Trinitate disp. 3. art. 6. Ergo non sunt in eodem gradu actualitatis cum intellectu divino, nec consequenter in eodem gradu immaterialitatis. 118

Probatur secundo conclusio: Intellectio divina non distinguitur virtualiter a suo objecto primario: At si illud includeret formaliter relationes & attributa, divina intellectio virtualiter ab illo distingueretur: Ergo objectum formale terminativum intellectus divini, non includit relationes & attributa. Minor constat: relationes enim & attributa ab intellectione divina virtualiter distinguuntur. Major vero probatur: Intellectio divina (ut supra ostendimus) est divinæ naturæ constitutiva, ac proinde nihil supponit prius ratione: Sed hoc est falsum, si virtualiter distingueretur a suo objecto formali terminativo, objectum enim ab intellectione virtualiter distinctum, est prius illa, quandoquidem est veluti caussa illius: Ergo intellectio divina non distinguitur virtualiter a suo objecto primario. 119

Probatur tertio conclusio ratione fundamentali. Illud est objectum formale terminativum alicujus potentiæ, quod ratione sui ab illa attingitur, & ratione cujus cetera attinguntur ab illa: Sed essentia divina, ratione sui a divino intellectu attinguntur, attributa vero & relationes, ratione essentiæ: Ergo hæc, ut ab illis virtualiter distincta, est objectum formale terminativum intellectus divini. Major constat exemplo colorati, quod est objectum formale terminativum potentiæ visivæ; quia per se primo, & ratione sui ab illa attingitur, cetera vero ratione ipsius. Minor etiam est evidens quantum ad primam partem, quæ asserit quod essentia divina ratione sui attingitur a divino intellectu: probatur vero quantum ad secundam, quæ affirmat attributa & relationes ratione essentiæ attingi. Quod ratione sui non repræsentatur intellectui divino, sed ratione essentiæ, non cognoscitur ratione sui: sed ratione essentiæ: Atqui attributa & relationes, non ratione sui, sed ratione essentiæ repræsentantur intellectui divino: Ergo non ratione sui, sed ratione essentiæ cognoscuntur. Major est certa, nam idem ordo servatur inter objecta, in terminando cognitionem, ac in terminando repræsentationem: unde quia ens rationis non repræsentatur per propriam speciem, sed per speciem entis realis: ad cujus similitudinem configitur, non primario, sed secundario ab intellectu nostro cognoscitur: nec alia ratione creaturæ secundario cognoscuntur a Deo, nisi quia secundario representantur per speciem, qua divinus intellectus intelligit. Minor vero probatur. Species qua Deus intelligit, est sola divina essentia, ut §. præcedenti ostendimus: Sed divina essentia, ut species intelligibilis, seipsam solum primo repræsentat, alia vero ratione sui: vel quia illa eminenter continet, ut creaturas; vel quia in illis intime includitur, ut attributa & relationes: Ergo attributa & relationes, non ratione sui, sed ratione essentiæ, intellectui divino repræsentantur.

Confirmatur primo; Quia substantia Angeli non est species per se primo ordinata ad repræsentandum, primo repræsentat se, proprietates autem, & alias perfectiones, non ratione illarum, sed ratione sui: At divina essentia est species, non ordinata per se primo ad repræsentandum alia; hæc enim ordinatio est imperfectio, soli enti intentionali conveniens. Ergo primo repræsentat se, attributa vero & relationes solum secundario & ratione sui. 120

Confirmatur secundo: Quia creaturæ cognitæ a Deo, non uniuntur ratione sui, ut species cum divino intellectu, non repræsentantur ratione sui, sed ratione essentiæ: Atqui etiam attributa & relationes, non uniuntur ratione sui ut species, sed ratione essentiæ divinæ; Ergo non ratione sui, sed ratione essentiæ repræsentantur.

Probatur ultimo conclusio: & rursus demonstratur, quod essentia divina sit intellectui divino ratio objectiva cognoscendi relationes & attributa, consequenter ejus objectum formale terminativum. In primis enim, quia 121

divina

divina essentia est infinita simpliciter in ratione speciei, non tantum est ratio cognoscendi seipsam per modum speciei: sed etiam creatura; & omnia alia quæ cognoscuntur a divino intellectu: Sed etiam in ratione objecti est infinita simpliciter: Ergo non tantum est ratio objectiva cognoscendi seipsam, sed etiam relationes & attributa, omneque objectum a divino intellectu cognoscibile.

Secundo: Quia ens reale ut sic, ratione sui cognoscitur a nostro intellectu, & alias per transcendentiam includitur in omni entitate creata, est illi ratio sufficiens cognoscendi quamlibet entitatem creatam: Sed divina essentia ratione sui cognoscitur a divino intellectu, & alias transcendit omnem perfectionem, & formalitatem divinam: Ergo est ratio objectiva intellectui divino cognoscendi omnem Dei formalitatem.

Tertio: Ideo divina essentia est intellectui divino ratio ex parte objecti cognoscendi creaturas, quia illas continet eminenter: Sed etiam continet radicaliter attributa, & relationes. Ergo est ratio objectiva intellectui divino terminandi illorum cognitionem. Minor est evidens. Major vero patebit ex dicendis in tractatu de scientia Dei disputatione secunda, articulo primo & secundo, ubi variis rationibus, & SS. Patruum auctoritatibus ostendemus, Deum non cognoscere creaturas immediate in seipsis, sed solum in seipso, & in essentia sua tamquam in caussa.

§. VI.

Solvuntur objectiones.

Objicies primo: Objectum formale terminativum potentiæ, debet esse commune omni objecto materiali a tali potentia inspecto: sed essentia divina, ut virtualiter a relationibus & attributis distincta, non est communis omni objecto materiali, a divino intellectu inspecto, bene tamen ens divinum ut sic: Ergo istud, & non illa, est objectum formale terminativum intellectus divini. Minor probatur, nam attributa & relationes sunt objecta veluti materialia divini intellectus: Sed de illis non prædicatur essentia quatenus ab illis virtualiter distincta, bene tamen ens divinum, Ergo &c.

122 Confirmatur: Illud est objectum formale terminativum alicujus potentiæ, cum quo convertitur ratio formalis *sub qua* specificativa illius. Sed ratio formalis *sub qua* intellectus divini, non convertitur cum essentia, ut distincta ab attributis, sed cum ente divino transcendenti: Ergo istud est objectum formale terminativum intellectus divini. Minor probatur, nam ratio *sub qua* intellectus divini, est veritas divina: hæc autem ad ens divinum consequitur, sicut veritas creata sequitur ad ens creatum: Ergo ratio formalis *sub qua* intellectus divini, non convertitur cum essentia ut distincta ab attributis, sed cum ente divino transcendenti.

123 Respondeo distinguendo Majorem, Debet esse commune communitate rationis, nego: Communitate reali, aut virtuali, concedo. Similiter distinguo Minorem: Essentia divina, ut ab attributis & relationibus virtualiter distincta, non est communis omni objecto materiali divini intellectus; communitate rationis concedo; communitate reali, aut virtuali, nego.

Explicatur: Cum intellectus divinus sit in summo actualitatis & perfectionis intra lineam intellectus, oportet ei assignare perfectissimam objecti communitatem: communitas autem realis, qua gaudet divina essentia respectu perfectionum divinarum, & virtualis quam habet per ordinem ad creaturas, perfectior est communitate rationis, quæ convenit enti divino: nam commune per rationem, aliqualiter ut ens in potentia comparatur ad inferiora, & ut divisibile in illa, & ideo commune per rationem, est proportionatum objectum intellectus creati, non autem intellectus divini. Hanc subtilem & acutam doctrinam tradit & exponit Ferrariensis 1. contra Gent. cap. 14. ad finem, ex qua patet responsio ad confirmationem: concessa enim Majori, neganda est Minor: nam ratio formalis *sub qua* objectiva intellectus divini, non est veritas communis, communitate rationis omni formalitati divinæ, sed veritas illis communis, reali & virtuali communitate, ob rationem jam assignatam: hæc autem non cum ente divino ut sic, sed cum divina essentia convertitur.

124 Objicies secundo: Divina attributa pertinent ad objectum formale specificativum, & terminativum divinæ scientiæ: Ergo & divini intellectus. Consequentia patet, tum ex paritate rationis, tum quia repugnat, quod ratio formalis alicujus habitus, magis se extendat quam ratio formalis potentiæ. Antecedens vero probatur; cum enim scientia in Deo virtualiter distinguatur a lumine primorum principiorum, habet objectum formale virtualiter ab illa diversum: unde cum lumen primorum principiorum divinam essentiam tamquam objectum formale respiciat, scientia debet circa divina attributa, tamquam circa objectum formale versari.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem dicendum est, objectum formale specificativum & terminativum divinæ scientiæ, esse essentiam divinam, ut habet rationem caussæ respectu creaturarum, & rationis a priori respectu attributorum: eadem vero essentia, ut immediate in se cognoscibilis, seu ut habet rationem primi veri primique intelligibilis, specificat lumen primorum principiorum, ut in Tractatu de scientia Dei latius exponemus disp. 1. art. 2. §. 2.

Objicies tertio. Objectum formale terminativum intellectus divini est aliquid supernaturale: Sed Deus ut unus non est supernaturalis, cum ratione naturali cognoscatur a nobis, bene tamen ut trinus qua ratione naturalem nostram cognitionem excedit: Ergo Deus, ut trinus est objectum formale terminativum intellectus divini, & consequenter relationes ab ejus objecto terminativo excludendæ non sunt. 125

Respondeo negando Minorem: Deus enim non solum ut trinus, sed etiam ut unus, supernaturalis est entitative, in omnium Theologorum sententia. Nec obstat a nobis ratione naturali cognosci quoad an est, mediate, & abstractive: nam hoc solum convincit, Deum, ut unum non esse supernaturalem in ratione cognoscibilis abstractive, & quoad an est; quod libenter fatemur, non autem quod entitative supernaturalis non sit: alias non solum a posteriori, & quoad an est, posset Deus ut unus, a nobis viribus naturæ cognosci, sed etiam quidditative, immo & posset prout unus naturaliter intuitive videri, quod communi Theologorum sententiæ repugnat. Ratio autem cur ut unus sit supernaturalis entitative, non autem in ratione cognoscibilis, cognitione mediata & abstractiva: ut Trinus vero utroque modo supernaturalis sit, est quia ut unus cum effectibus naturæ connectitur, secus vero ut trinus, ut docent Theologi in Tractatu de Trinitate.

Objicies ultimo; Attributa & relationes non sunt objectum materiale & secundarium divinæ intellectionis, sicut creaturæ: Ergo pertinent ad ejus objectum formale & primarium. Consequentia manifesta videtur, ex eo quod inter objectum formale & materiale, primarium & secundarium, nullum aliud mediet, ad quod attributa & relationes pertinere possint.

Respondeo attributa & relationes, neque esse objectum primarium, neque proprie secundarium intellectus divini; sed veluti modos objecti primarii & specificativi, aut objecta materialia, transcendentaliter & intime in se includentia ipsum objectum formale & primarium: pro cujus intelligentia

Notandum est ex Ferrariensi 1. cont. Gentes c. 48. objectum alicujus potentiæ tripliciter posse ad illam comparari. Primo ut sit ratio *qua* specificativa illius, & per se primo ab illa inspecta: sicut sonus est objectum per se primum & specificativum auditus: color & lucidum visus. Secundo potest comparari ad illam, ut aliquid mere materiale, quod percipiatur beneficio alterius extrinseci & distincti habentis aliquam connexionem cum ipso: sic creaturæ sunt objecta secundaria & materialia quæ cognoscuntur in essentia divina: sic ens rationis est objectum materiale intellectus creati, & proximus virtutis caritatis. Tertio potest dari aliquod objectum, quod non sit ita primarium, sicut per se specificativum, nec ita secundarium, sicut mere materiale, sed medio modo se habens inter hæc ita ut non quidem per se primo inspiciatur, sicut specificativum, sed ratione alterius, quod tamen non sit distinctum & extrinsecum sed intrinsece in eo imbibitum & inclusum. Sic sonus ut acutus, non percipitur per se primo ab auditu, sed quodam modo secundario, ut est aliquid identificatum cum sono, qui est ratio per se inspecta ab auditu. Et hoc medio modo se habent relationes & attributa respectu intellectionis divinæ: sunt enim intelligibilia per essentiam, ut in ipsis intime & transcendentaliter imbibitam: quare licet illa non pertineant ad objectum formale & primarium divinæ intellectionis, sunt tamen quidam veluti modi intrinseci objecti formalis & primarii, qui necessario debent attingi ab ipsa, ut est comprehensiva & intuitiva.

DISPUTATIO III.

De Attributis divinis in communi.

Considerata natura & quidditate Dei, consequens est ut ejus proprietates & affectiones, quæ, *Attributa divina*, a Theologis appellantur, contemplemur; & prius de illis in communi, postea in particulari differamus.

§. I.

Quid & quotuplex sit attributum divinum?

Dico primo: Attributum recte definitur, ratio seu forma quædam absoluta, in specie atoma constituta, formaliter & necessario in Deo existens, quæ ex modo nostro concipiendi, ad essentiam divinam, per modum veluti passionis, & proprietatis ejus, consequitur. Ita communiter docent Theologi, ex Damasceno lib. 1. de Fide, cap. 12.

1 Explicatur hæc definitio. Primo dicitur, quod attributum debet esse forma quædam absoluta, ut per hoc distinguatur a relationibus divinis, quæ rationem attributi non habent, cum non sint tribus personis communes, sicut debet esse attributum, quod est quædam essentiæ divinæ proprietas. Secundo dicitur, quod debet esse in specie atoma constitutum, ut per hoc distinguatur a rationibus inadæquatis attributorum, quæ proprie attributum non sunt. Additur quod debet in Deo formaliter existere, ut per hoc differat, tum a perfectionibus secundum quid creaturarum, quæ non sunt formaliter, sed tantum eminenter in Deo; tum a quibusdam denominationibus extrinsecis, quibus Deus extrinsece denominatur creator, gubernator, provisor, &c. Dicitur etiam illud esse necessario in Deo existens, ut per hoc ab actibus liberis distinguatur. Tandem additur, quod debet ad essentiam divinam, per modum proprietatis consequi, quia divina attributa ad constitutivum naturæ & quidditatis divinæ non pertinent, ut constat ex præcedenti disputatione, sed eam veluti modificant, & ad aliam lineam trahunt, & tamquam proprietates ad eam virtualiter consequuntur.

Dico secundo. Divina attributa esse virtualiter & eminenter plura.

2 Probatur primo: Nam Sapientiæ 7. Spiritus Divinæ Sapientiæ dicitur *Unicus & multiplex*: unicus propter summam ejus simplicitatem, multiplex vero ob virtuslem distinctionem: & pluralitatem eorum quæ in eo sunt, ut exponit D. Augustinus Epist. 102. *Legitur* (inquit) *Spiritus Sapientiæ multiplex, sed recte dicitur etiam simplex: multiplex enim, quantam multa sunt quæ habet, simplex autem quantum non aliud quam quod habet, est.* Hæc est etiam ratio cur Hebræi attributa divina vocant ספירות *Sephiroth*, teste Rabbi Moyse in commentariis suis ad cap. 1. libri Jetsira: *Abraham* (inquit) *Pater noster vocavit attributa Sephiroth, quasi Saphires, ad significandum, quemadmodum saphirus omnes colores recipit, sic Deo omnes formas, benedictiones, emanationesque tribui, ita tamen ut huc omnia summam Dei beneditti unitatem prædicent.*

3 Probatur secundo: Quamvis attributa divina non sint actu plures res, nec plures rationes formales, sed una omnino simplex (ut ostendemus articulo sequenti) hæc tamen præstat totum quod præstarent plures, si essent actu distinctæ, ad eum modum quo virtus Solis, quamvis non sit formaliter calor, præstat omnia quæ præstaret calor ipse; seclusis imperfectionibus: Ergo sicut virtus Solis eminenter, calor, vel calorem habere dicitur; ita divina attributa, virtualiter & eminenter plura, & distincta dicuntur.

4 Confirmatur: Pluralitas & multiplicitas sequitur ad distinctionem: Ergo sicut ad distinctionem realem perfectionum quæ sunt in rebus creatis, sequitur realis earum pluralitas; ita & ad virtualem distinctionem divinorum attributorum, sequitur virtualis illorum multiplicitas. Hoc præmisso, breviter hic exponendæ sunt variæ divinorum attributorum partitiones, a Theologis assignari solitæ.

Attributa igitur quædam sunt positiva, ut esse bonum, justum, sapientem. Quædam negativa, ut esse incorporeum, infinitum, immutabilem, invisibilem, incomprehensibilem, ineffabilem, &c. Item aliqua sunt absoluta, quæ nullum important respectum ad creaturas, ut esse simplicem, unum, perfectum &c. Quædam respectiva, quæ sine ordine ad creaturas intelligi nequeunt; ut omnipotentia, providentia, justitia, misericordia &c. Præterea quædam sunt quæ pertinent ad substantiam & esse Dei, ut simplicitas, perfectio, bonitas, infinitas, & alia quæ sequenti disputatione exponemus: quædam vero spectant ad operationem, ut intellectus, voluntas, omnipotentia, scientia, amor, justitia, & misericordia, de quibus tractatu 3. & 4. differemus.

ARTICULUS II.

An attributa divina, tam ab essentia Dei, quam inter se formaliter ex natura rei distinguantur?

§. I.

Proponitur status difficultatis.

5 Suppono primo tamquam certum de fide, divina attributa, nec ab essentia, nec inter se realiter entitative differre: id est tamquam plures res & entitates inter se diversas. Quæ suppositio est contra quemdam Gualterum, qui referente Nypho lib. 12. Metaph. distinctionem realem entitativam inter divina attributa admisit. Quæ etiam sententia, vel potius error, a quibusdam tributur Gilberto Porretano Episcopo Pictaviensi: tum ex eo quod decuerit, divinas relationes distingui numero ab essentia divina, & esse Deo extrinsecus affixas; ut refert D. Thomas infra quæst. 28. art. 2. Tum etiam quia asseruit, attributa divina non prædicari de Deo in abstracto, sed tantum in concreto; quia Deus non esset sapientia, sed sapiens; nec justitia, sed justus: ex quo colligitur illum admisisse distinctionem realem inter suppositum divinæ naturæ, & ejus attributa; quamvis ipsa attributa non dixerit realiter inter se distingui, ut testatur D. Bernardus serm. 80. in Cantica, & lib. 5. de consideratione.

Probatur ergo multipliciter hæc suppositio. In primis enim, si divina attributa realiter entitative a divina essentia distinguerentur, Deus non esset simplex, sed compositus ex essentia & attributis: At hoc repugnat principiis fidei, & definitioni Concilii Lateranensis in cap. *firmiter de summa Trinit.* Ergo &c. Sequela Majoris probatur: Compositio, ut docent Philosophi, est distinctorum unio: Ergo si divina attributa essent realiter entitative a divina essentia distincta, cum non sint ab illa separata, sed illi intime conjuncta, manifestum est quod realem compositionem cum illa efficerent. Unde D. Bernardus 5. de consideratione: *Nisi omnia unum in Deo, & cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum.* Et infra: *Tam non est simplex quod vel uni fuerit obnoxium formæ, quam nec virgo, vel uni cognita viro.* 6

Secundo, in eodem Concilio Lateranensi negatur in Deo esse quaternitatem, quæ non minus foret, si attributa realiter ab essentia vel inter se distinguerentur, quam si personæ realiter distinguerentur ab illa: ubicumque enim est distinctio, est etiam multiplicitas & pluralitas, in ea ratione in qua est distinctio: immo cum attributa sint longe plura quam quatuor, in Deo non solum esset quaternitas, sed etiam (ut ita dicam) centenitas, ut arguit D. Bernardus loco citato, contra Gilbertum, his verbis: *Multa dicuntur esse in Deo, & quidem sane, catholicoque, sed multa unum: aliquin si diversa putamus, non quaternitatem habebis, sed centenitatem.*

Tertio, in Concilio Rhemensi, sub Eugenio III. contra eumdem Gilbertum definitum fuit, Deum non nisi sapientia, quæ ipse Deus est, sapientem esse; nec nisi magnitudine, quæ est ipse Deus, magnum esse: quæ definitio stare non potest, si Dei sapientia, aut magnitudo, ab ejus essentia realiter entitative distinguatur. Unde idem Bernardus in hoc Concilio requisitus, ut ejus propositiones scriberentur, sicut ipse volebat scribi propositiones Gilberti, in quem agebat: *Scribatur* (inquit) *stylo ferreo, in ungue adamantino, vel sculpatur in silice quod divina essentia, forma, natura, deitas, bonitas, sapientia, virtus, potentia, magnitudo, vere est Deus.*

Quarto, in Concilio Toletano 11. & in Florentino dicitur, in divinis omnia esse unum, ubi non obviat relationis oppositio: Sed inter essentiam & attributa, vel inter ipsa attributa, relationis oppositio non intercedit, ut constat: Ergo illa unum sunt.

Denique, si attributa realiter entitative a divina essentia distinguerentur, illa non esset actus purus, quia esset perfectibilis per formas a se realiter distinctas, nec infinita, quia in se nec formaliter, nec identice, omnes perfectiones simpliciter simplices contineret.

Hoc ergo supposito tamquam de fide certo, & exclusa 7
inter divinam essentiam, & ejus attributa, distinctione reali entitativa; in controversiam vertitur, an saltem inter illa admiti possit distinctio formalis ex natura rei, qualem Scotus & ejus Discipuli, inter genus & differentiam, aliosque gradus metaphysicos admittunt. Quod ut fiat adhuc evidentius, & status hujus celeberrimæ quæstionis, quæ inter utriusque Scholæ, Angelicæ, & Subtilis Discipulos versatur, clare percipiatur.

Suppono secundo: Scotum & ejus Discipulos, præter distinctionem realem entitativam, & modalem, quæ versatur inter res, seu modos saltem de potentia Dei separabiles; & rationis, quæ oritur ex diversis mentis conceptibus, admittere aliam, qua unum ex ipsa natura, & essentia sua, & ante omnem mentis operationem non est aliud, nec de conceptu formali alterius; & ita in sensu formali non identificantur: licet in eadem realitate & entitate conveniant; & ideo hanc distinctionem vocant *formalem ex natura rei*, id est negantem identificationem in sensu formali, ex ipsa propria rei natura & definitione. Quare Scotus in 1. dist. 2. q. 1. hanc distinctionem magis non identitatem, quam distinctionem, dicit esse appellandam. Sed quidquid sit de modo loquendi, concedit Scotus illam esse realem, & actualem, & prævenire omnem mentis operationem, ut constabit ex ejus verbis, infra referendis. Quæritur ergo, an talis distinctio inter divinam essentiam, & ejus attributa, & inter ipsa attributa, admittenda sit? ita quod licet in Deo, natura, & attributa, in eadem realitate & entitate conveniant; quidditas tamen & natura unius, ante omnem mentis operationem, non sit quidditas & natura alterius; ac proinde unum non possit de alio in abstracto, sed tantum in concreto prædicari, & Deus possit quidem vocari bonus, justus, & sapiens: Deitas tamen non possit dici bonitas, justitia, sapientia, &c.

Partem affirmativam tenet Scotus in 1. dist. 7. quæst. 4. 8
§. ad 4. afferens attributa divina, tum in se, tum ab essentia

divina, ex natura rei distingui. Et licet non desint graves Auctores, qui eum intelligant, & exponant de distinctione reali solum fundamentaliter, qualem ceteri Theologi admittunt, & quæ virtualis, seu eminentialis appellari solet: moderni tamen Scotistæ huic interpretationi non acquiescunt, sed distinctionem realem & actualem, ac præcedentem omnem mentis operationem, inter essentiam & attributa, ex sui Doctoris mente defendunt. Et certe ipsemet Doctor subtilis in 1. dist. 8. quæst. 4. ita clare seipsum explicat, ut de ejus mente nullus dubitationi relinquatur locus. Ibi enim agens de distinctione, quæ est inter sapientiam & bonitatem in Deo, sic loquitur: *Est ergo ibi distinctio tertia*: PRÆCEDENS INTELLECTUM OMNI MODO; *& est ista, quod sapientia est in re, ex natura rei, & bonitas est in re, ex natura rei: Sapientia autem in re, formaliter non est bonitas in re*. Ex quibus verbis aperte constat, Scotum inter bonitatem & sapientiam divinam, admittere distinctionem tertiam præcedentem intellectum omni modo, ac proinde realem, & actualem a parte rei, & non solum virtualem, & fundamentalem, quæ fiat actualis per intellectum, qualem ceteri Theologi admittunt. Et licet hæc Scoti sententia, a multis gravi censura notetur; *Et absurda, vel erronea, & a communi Patrum doctrina penitus aliena* appelletur, ut videri potest apud Tannerum hic disput. 2. dub. 2. ab his tamen censuris, & verborum acoleis abstinendum putamus, solaque ratione, argumentorum vi, cum Discipulis Scoti §. sequenti disputandum.

§. II.

Variis rationibus hæc sententia Scoti impugnatur.

9 Dico igitur; Divina attibuta non distingui inter se, nec ab essentia divina, distinctione formali, seu ex natura rei, quam ponunt Scotus, & ejus Discipuli: Sed absolute dicendum esse, attributa non distingui actuali distinctione, nisi per conceptus nostros; ante illos vero omnimodam unitatem habere, & solum fundamentalem, seu virtualem distinctionem.

Hæc conclusio in primis probari posset, impugnando distinctionem illam formalem, & ex natura rei; ac ostendendo, vel illam esse chimericam & impossibilem, vel non esse actualem a parte rei, sed tantum virtualem & fundamentalem, & fieri actualem per intellectus operationem. Sed quia hæc ad Philosophiam spectant, ea brevitatis caussa prætermittam, & rationibus Theologicis ostendam, quod licet in rebus creatis daretur hæc distinctio, illa tamen repugnaret divinis attributis.

10 Prima ratio sumitur ex puritate & simplicitate divinæ naturæ, quam hæc distinctio Scotica, non minus lædere ac violare videtur, quam sententia Gualteri, & Gilberti, initio hujus articuli impugnata. Sicut enim si esset distinctio entitativa inter essentiam divinam, & ejus attributa, resultaret ex illis compositio realis entitativa, ut ibidem demonstravimus: ita si distinguantur distinctione reali formali, realis formalis compositio ex illis resultabit.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio. Compositio est distinctorum unio: Ergo sicut unio distinctorum, distinctione reali entitativa, est compositio entitativa realis; ita unio distinctorum, distinctione reali formali, est compositio realis formalis.

11 Respondent Scotistæ: Ad compositionem realem necessario requiri unionem extremorum, distinctione reali entitativa gaudentium; quia extrema compositionis debent inter se comparari per modum potentiæ & actus: eo autem ipso quod divina essentia ab attributis non distinguatur entitative, sed solum formaliter, est omnino infinita, & consequenter comparari nequit ut potentia ad illa; ac proinde ex illorum unione cum divina essentia, resultare nequit compositio etiam formalis.

Verum hæc responsio in primis videtur omnino voluntaria. Nam definitio compositionis est quod sit unio distinctorum: Ergo vera compositio, solam distinctionem, & unionem extremorum exposcit, nec essentialiter requirit, quod illa inter se comparentur per modum actus & potentiæ.

Secundo, Comparatio per modum potentiæ & actus, vel requiritur ex conceptu compositionis, abstrahentis a per se tali, & tali per accidens; aut ex conceptu compositionis talis per se: Neutrum dici potest: Ergo illa non requiritur. Minor quantum ad primam partem est evidens: nam compositum per accidens resultat ex extremitatibus, non comparatis per modum potentiæ & actus. Probatur vero quantum ad secundam: Compositio per se differt a compositione per accidens, in eo quod in hac extrema non uniuntur per se in tertio, bene autem in illa: Ergo data hac perfeitate unionis extremorum in tertio, etsi non comparentur ut actus & potentia, resultabit compositio per se.

Tertio. Ex partibus integralibus resultat compositio integralis, ex substantia Verbi & humana natura componitur Christus, ut docent Theologi in Tractatu de Incarnatione, & tamen nec una pars integrans, ad aliam; nec substantia Verbi, ad humanam naturam, ut actus ad potentiam comparatur: Ergo ad rationem compositionis, comparatio ista necessaria non est.

Quarto. Hoc ipso quod divina essentia, ponitur ut realiter formaliter ab attributis distincta, hoc ipso ponitur ut formaliter ab illis actualiis & perfectibilis: Ergo hoc ipso ad illa comparatur ut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectivum; unde quamvis hæc comparatio ad veram compositionem esset necessaria, hoc tamen non obsturet, quin esset compositio in Deo.

Denique, cum divina attributa, in sententia Scoti, non faciant unum cum divina esentia, per omnimodam identitatem; & aliunde non possint facere unum cum illa per aggregationem, alias Deus non esset unum per se, sed per accidens; & in illo non solum esset quaternitas, sed etiam plusquam centenitas; ut supra dicebamus ex D. Bernardo: solum restat ut faciant unum cum ea per compositionem; nulla enim alia potest esse, aut excogitari unio vel unitas, quæ ad aliquam ex his tribus non reducatur.

Secundo principaliter arguitur, & rursus demonstratur 12
hac sententia Scoti, perfectam Dei simplicitatem violari. Omnimoda simplicitas non minus distinctioni, quam compositioni opponitur: Sed si in Deo esset formalis compositio attributorum cum essentia, ille non esset perfecte simplex: Ergo similiter, si in illo sit formalis distinctio attributorum ab essentia, perfecte simplex non erit. Minor est certa, & conceditur ab Adversariis, qui ideo non admittunt in Deo formalem compositionem, quia cum illa perfecta Dei simplicitas nequit subsistere. Major vero, in qua est difficultas, sic ostenditur. Simplicitas est species unitatis: unitas autem in indistinctione consistit: Ergo omnimoda simplicitas est omnimoda unitas, & omnimoda indistinctio: At indistinctio omnimoda omnem realem distinctionem excludit, non minus quam omnimoda simplicitas, omnem realem compositionem: Ergo omnimoda simplicitas non minus opponitur distinctioni, quam compositioni, & consequenter si cum compositione reali formali subsistere nequeat, nec cum distinctione reali formali poterit stare.

Respondent Adversarii: Hanc distinctionem non obesse 13
divinæ simplicitati, quia est omnium minima, nec tam distinctio, quam non identitas appellanda est; sive ut alii dicunt (ad dissimulandam magis quam ad sincere tuendam Scoti sententiam) illa non est physica, sed logica, seu rationis in re, vel media inter realem & rationis.

Verum hæc responsio est mera elusio, cum enim (ut jam ostendimus,) non minus repugnet perfectæ unitati & simplicitati, distinctio quam compositio: sicut nulla compositio, quantumvis parva, cum divina simplicitate potest subsistere (nam, ut dicit D. Bernardus supra relatus, *tam non est simplex quod vel uni fuerit obnoxium formæ, quam nec virgo vel uni cognita viro*) ita nec ulla realis attributorum distinctio, cum illa compossibilis est.

Præterea, sicut omnis distinctio quæ datur post operationem intellectus, est rationis; ita & omnis quæ antecedit mentis considerationem, realis est: Sed distinctio illa Scotica, est *præcedens intellectum omni modo*, ut dicit ipse Scotus supra relatus: Ergo eam appellare logicam, seu rationis in re, vel mediam inter realem & rationis, manifestus vocum abusus est, & contradictio in terminis.

Tertia ratio sumitur ex infinitate Dei, & ratione actus 14
purissimi. Ratio enim formalis divinæ essentiæ, & cujuslibet attributi, non minus est simpliciter infinita, quam ejus entitas: unde sicut entitas increata Dei, quia est simpliciter infinita, petit sibi realiter identificare omnem perfectionem & entitatem, quæ in suo conceptu imperfectionem non importat; ita & divina formalitas, ratione ejusdem infinitatis, postulat formalem identitatem cum divinis relationibus & attributis. Item cum ratio actus purissimi omnem omnino potentialitatem excludat, quæcumque perfectio quæ concipitur in Deo, ut actus purus, concipi debet; ut in se formaliter includens omnem aliam perfectionem; alioquin esset, & conciperetur in potentia ad illam, quod rationi actus puri repugnat.

Quarto suadetur conclusio ratione qua utitur D. Bernar- 15
dus contra Gilbertum serm. 80. in Cant. Si sapientia v.g. ex natura rei, & ante omnem mentis functionem, a divina esentia distingueretur, vel esset quid illa superius, vel æquale, vel inferius? Primum dici non potest, quia nihil superius naturæ divinæ esse vel concipi potest. Neque secundum, quia daretur aliquid quod a parte rei, & actu non esset Deus, & tamen esset tantæ perfectionis ac divina esentia. Tertium etiam facile rejicitur, si enim esset aliquid divinæ naturæ inferius, formaliter esset creatura, omne enim Deo inferius creatum est, & sic Deus esset sapiens per creaturam, quod falsissimum & absurdissimum est. Ergo sapientia in Deo, ex natura rei, & ante omnem mentis functionem, a natura divina non distinguitur.

Denique probatur conclusio. Sicut omnis unio, ita & om- 16
nis distinctio, relatio quædam est, vel saltem relationem quamdam,

quamdam, inter ea quæ distinguuntur, importat: Ergo ubi non datur realis relatio, neque distinctio realis existit: Atqui inter attributa & essentiam, aut inter ipsa attributa, relatio realis non daretur, sed rationis tantum; solum enim quatuor relationes reales notionales in Deo agnoscunt Theologi: Ergo neque distinctio realis, sed rationis tantum, inter illa reperitur.

Mitto quæ adversus hanc sententiam afferri possent de relationibus divinis, quæ in Florent. *sola ratione & intelligentia*, differre dicuntur ab essentia, & ab August. lib. 7. de Trinit. esse *idem omnino* cum illa, de hoc enim disputandum erit in Tract. de Trinitate. Mitto etiam argumentationem Philosophicam, quibus hæc distinctio Scotica, vel tamquam chimerica rejicitur; vel demonstratur non esse actualem, sed tantum virtualem, & fundamentalem. De quo videri potest Joann. a S. Thom. hic quæst. 3. art. 6. & in Logica quæst. 3. art. 3. & 6.

§. III.

Præcipua Scoti argumenta solvuntur.

17 Pro sententia Scoti proponi solet in primis tritum & commune argumentum de propositionibus contradictoriis. Ea enim de quibus vere prædicantur contradictoria, distinguuntur in re, cum idem de eodem non possit vere simul affirmari & negari: Atqui de intellectu & voluntate divina, de essentia & relatione, contradictoria vere affirmantur; puta quod intellectus generet, voluntas non generet: quod voluntas spiret, intellectus non spiret: quod divina essentia sit communicabilis, & relatio incommunicabilis: Ergo hæc omnia distinguuntur in re, & non solum per mentis operationem.

18 Respondeo primo hoc idem fuisse fundamentum Gilberti, ad ponendam distinctionem realem inter esentiam divinam & relationes. Et si illud aliquid concluderet, probaret in divinis attributis distinctionem non solum formalem, sed etiam realem & entitativam, ut optime ostendit Capreolus in 1. dist. 8. quæst. 4. art. 2. ad 6. Scoti, & evidens est in divinis relationibus; esentia enim communicatur entitative Filio, Paternitas realiter negatur de illo, & non solum formaliter; alias Pater & Filius formaliter solum, & non realiter distinguerentur: Ergo si ex contradictione, distinctio inter esentiam divinam & relationes colligitur, ex illa debet colligi distinctio non solum formalis, sed etiam realis & entitativa. Hoc ergo argumentum, quod apud Adversarios palmarium est, vel nimis, vel nihil probat.

19 Respondeo secundo, distinguendo Majorem. Ea de quibus prædicantur contradictoria distinguuntur in re, formaliter, aut virtualiter, concedo: formaliter semper, nego. Cum enim distinctio virtualis æquivaleat distinctioni formali, potest præstare totum id quod facit realis vel formalis distinctio: sicut lux Solis, quia est calor virtualiter, totum id præstat, quod facit calor formalis. Cum ergo distinctio realis, vel formalis, in perfectionibus creatis sufficiat ut contradictoria de illis enuncientur, distinctio virtualis, aut eminentialis in divinis attributis, erit etiam sufficiens ad verificanda de illis prædicata contradictoria.

20 Respondeo tertio, data Majori, negando Minorem, prædicata enim in exemplum adducta, non sunt vere & proprie contradictoria, quia non enunciantur de eodem secundum eamdem rationem spectato, sed sumpto diversa ratione, & prout in ipsa multis æquivalet. Sensus enim hujus propositionis: *Intellectus divinus generat. Voluntas divina spirat*, hic est: eadem entitas simplex a parte rei, prout æquivalet virtuti creatæ intelligendi, generat Filium, & prout æquivalet facultati volendi, spirat Spiritum Sanctum. Item istæ propositiones: *Essentia divina est communicabilis. Relatio est incommunicabilis*, significant quod eadem entitas increata Dei, prout æquivalet relationi, est communicabilis, & prout æquivalet relationi, incommunicabilis. Cum ergo hæc prædicata non conveniant entitati divinæ toti & totaliter, nec enuncientur de illa, ut habet rationem termini perfecte distributi, sed æquivalentis absoluto, & relativo, communicabili, & incommunicabili, non sunt vere proprie contradictoria.

21 Respondeo quarto cum D. Thoma infra quæst. 39. art. 1. ad 2. & 1. dist. 34. qu. 1. art. 1. ad 2. & quæst. 7. de potentia artic. 1. ad 5. negando absolute Majorem. Ut enim ipse dicit loc. ult. cit. *De eo quod est idem re, & differens ratione, nihil prohibet contradictoria prædicari, ut dicit Philosophus 3. Phys. sicut patet quod idem punctum re, differens ratione, est principium & finis, & secundum quod est principium, non est finis, & e contrario. Unde cum essentia & proprietas sint idem re, & differant ratione, nihil prohibet quin unum sit communicabile, & incommunicabile*. Quibus verbis clare docet ad verificanda diversa prædicata contradictoria, de divinis attributis & relationibus, solam distinctionem rationis sufficere. Quod etiam ratione suadetur: Contradictio enim formaliter sumpta, non est nisi in intellectu, est enim affirmatio & negatio &c. unde contradictio formalis non est nisi ens rationis: Atqui ad tollendum ens rationis, non requiritur forma positiva, sed sufficit aliud ens rationis: Ergo ad tollendam contradictionem formalem, sufficit sola distinctio rationis inter essentiam divinam & attributa.

Quod si instes, & dicas, in divinis attributis dari non solum contradictionem formalem, quæ est ens rationis, sed etiam fundamentalem, quæ est a parte rei, & ante omnem mentis operationem: similiter dicam, quod in divinis attributis est etiam distinctio fundamentalis, & virtualis a parte rei, licet non fiat formalis, & actualis, nisi per operationem intellectus. Sicut ergo contradictio formalis, tollitur per distinctionem formalem, quæ fit ab intellectu; ita & fundamentalis, per fundamentalem, quæ est a parte rei, & ante intellectus operationem.

Secundo pro eadem sententia principaliter arguitur: 22
Illa quæ definitionibus distinguuntur debent ex natura rei distingui; quia definitio traditur de rebus secundum suam naturam consideratis: Sed sapientia & bonitas, essentia divina & relatio, definitionibus distinguuntur: sapientia enim definitur cognitio rei per caussam altissimam, amor vero impulsus, vel pondus voluntatis in bonum; item essentia definitur ad se, relationes vero in ordine ad aliud: Ergo hæc distinguuntur ex natura rei.

Respondeo essentiam, relationes, & attributa divina, definiri posse dupliciter: primo a comprehensore videntes illa ut sunt in se: secundo a viatore, prout significantur diversis nominibus & cognoscuntur diversis conceptibus. Si primo modo definiantur, eadem est illorum definitio; si autem definiantur secundo modo (qualiter solum a viatore definiri possunt) diversis gaudent definitionibus: Sed ex hoc solum colligitur distinctio rationis inter illa. Unde in forma distingno Majorem: quæ distinguuntur definitione adæquata, & data de rebus quatenus sunt in se, distinguuntur ex natura rei, concedo: definitione inadæquata, & non data de rebus ut sunt in se, sed quatenus per distinctos conceptus concipiuntur ab intellectu imperfecte cognoscente, nego. Ad probationem vero Minoris, quatenus contra hanc solutionem obstare potest, dicendum est, quod si divina esentia, relationes, & attributa, adæquate, & prout in se sunt, definirentur, unum deberet ingredi definitionem alterius, & essentia deberet definiri & ad se & ad aliud; cum in se sit eminentissimo modo absoluta & relativa.

Dices: Ex hac responsione sequitur, definitionem sa- 23
pientiæ, & cujuscumque attributi, vel relationis a nobis viatoribus traditam, non esse bonam, sed defectuosam; cum omnis definitio ut sit bona, debeat esse de re prout est in se, non prout ficte a nobis apprehenditur.

Respondeo, difinitionem aliquam dupliciter posse dici defectuosam: primo per excessum, attribuendo aliquid rei quod non habet: secundo per defectum, non attribuendo illi nec explicando totum quod in se habet. Primum definitionem vitiat, non secundum: etsi rediat illam non omnino perfectam, reique adæquatam; & hoc secundo defectu laborat omnis definitio data a viatore de Deo, ejusque attributis & relationibus, sicut & omne nomen a viatore ei impositum.

Objicies tertio. Sapientia in communi non est forma- 24
liter bonitas in communi: Ergo nec sapientia divina est formaliter bonitas divina. Consequentia videtur legitima, eo quod infinitas in Deo non destruat rationem formalem sapientiæ ut sic. Antecedens vero probatur: Si sapientia in communi esset formaliter bonitas in communi, omnis sapientia etiam creata esset formaliter bonitas; quod enim convenit sapientiæ, ut sic, omni sapientiæ convenire debet: Sed falsum Consequens: Ergo & Antecedens.

Respondeo Antecedens laborare in æquivoco, ac proinde esse distinguendum, & explicandum: si enim sensus illius sit, quod sapientia ut sic, non petit realiter identificari cum bonitate, verum est: si autem illud significet, quod sapientia ut sic, repugnet identificari realiter cum bonitate, falsum. Nam sapientia ut sic, nec identitatem, nec distinctionem realem cum bonitate & aliis perfectionibus exposcit, sed ab utraque imperfecte abstrahit, vel potius utramque implicite importat: cum enim ratio sapientiæ ut sic, sit analoga ad sapientiam creatam & increatam, utramque implicite includit, ac proinde etiam implicite importat, vel identitatem, vel diversitatem formalem ab aliis perfectionibus, secundum quod natura & conditio analogatorum exposcit: nam prout implicite involvit sapientiam creatam, implicite etiam includit distinctionem realem a bonitate; e contra vero, ut implicite includit sapientiam increatam, implicite etiam identitatem realem cum bonitate importat. Ex quo patet, quod infinitas non destruit rationem formalem sapientiæ ut sic (cum illa secundum se non petat distingui realiter a bonitate, & aliis perfectionibus) sed potius eam elevat & perficit, ab ea tollendo potentialitatem & limitationem, quæ illam impediunt, ne bonitatem, aliasque perfectiones simpliciter simplices, sibi identificet in rebus creatis.

Objicies

Objicies quarto: Intellectus noster formans hanc enunciationem, *Sapientia divina, formaliter non est bonitas divina*, non caussat illam veritatem, sed illam invenit in re: ex eo enim quod res est, vel non est, propositio est vera vel falsa, & non ex eo, quod hoc aut illud ei tribuatur ab intellectu: Ergo distinctio formalis horum attributorum, debet esse in re, & non tantum in intellectu.

Respondeo duplicem esse sensum hujus propositionis; nam vox, *formaliter*, dupliciter sumi potest: primo absolute, & pro essentia & quidditate rei, ut est in se: secundo relative, & pro essentia rei ut subsistat diversis conceptibus formalibus intellectus creati, & ab aliis extrinsece denominatur distincta. Si ergo hac propositio: *Sapientia divina, formaliter non est bonitas divina*, in primo sensu accipiatur, & usurpetur pro essentia, & quidditate horum attributorum ut est in se, falsa est, & neganda; cum hæ attributa in se formaliter non distinguantur. Si vero in secundo sensu intelligatur, ut sumatur pro essentia & quidditate horum attributorum, ut subsistat diversis conceptibus formalibus intellectus creati, vera est, & concedenda: sicut tamen hæc distinctio non est formaliter in re; sed tantum fundamentaliter, ita & veritas talis propositionis,

26 Objicies ultimo: Inter passionem demonstratam, & medium per quod demonstratur, debet esse realis distinctio, alias idem per idem probaretur, quod esset potius nugari, quam demonstrare; omnesque termini qui de Deo enunciantur essent synonymi: Sed in Deum unum attributum demonstratur per aliud, ut voluntas per intellectum, intellectus per immaterialitatem, æternitas per immutabilitatem, & alia similia: Ergo inter divina attributa debet esse aliqua realis distinctio.

Respondeo negando Majorem; ad demonstrationem enim non requiritur distinctio realis, inter ea quæ demonstrantur, sed sufficit virtualis, ut constat in proprietatibus entis, quæ Metaphysica demonstrantur per rationem entis, a qua tamen virtualiter solum distinguuntur. Immo potius, cum ad demonstrationem requiratur connexio inter ea quæ assumuntur & inferuntur; & illa tanto major sit, quanto minor est distinctio in re, tantum abest, quod ad demonstrationem requiratur distinctio realis inter passionem demonstratam, & medium per quod demonstratur; quin potius talis distinctio illi magis videatur obesse, quam prodesse.

Ad id vero quod additur, respondetur quod licet aliqua nomina rem eamdem significent, si tamen illam significent sub diversis conceptibus qui habeant fundamentum in re, quæ ob sui eminentiam æquivaleat pluribus, non sunt, nec dici debent synonyma. Ut enim docet D. Thomas infra quæst. 13. artic. 4. nomina non imponuntur solum ad significandas res, sed etiam conceptus; & ideo nominamus sicut concipimus: ubi ergo sunt plures conceptus habentes fundamentum in re, plura etiam sunt nomina non synonyma.

ARTICULUS III.

An, & quâ distinctio rationis in divinis attributis admittenda sit?

§. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententiæ.

27 NOtandum primo, distinctionem rationis dividi in distinctionem rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ. Prima dicitur illa quæ nullum habet fundamentum in re, sed in sola facultate intellectus pro libito multiplicantis, & distinguentis rem quæ nullo modo actu aut virtute est multiplex; ut quando intellectus idem de eodem formaliter prædicat, & Petrum, ut præcisatum, a seipso, ut subjecto, distinguit. Secunda vero est illa quæ habet in re fundamentum; & ab intellectu accipit complementum & actualitatem: ut cum lumen Solis, quod actu est unum, & virtute multiplex, utpote virtualiter continens calorem, siccitatem &c. concipitur ut actu multiplex & distinctum.

28 Notandum secundo: Distinctionem rationis ratiocinatæ fieri posse, vel per actum judicativum, affirmando aliqua inter se distingui; vel solum per simplicem apprehensionem, apprehendendo unum sine alio, non tamen judicando, vel affirmando unum non esse aliud. Distinctio primo modo facta, ut sit vera, & cum fundamento, requirit quod distinctio detur in re, quia veritas judicii fit per adæquationem ad id quod est in re: unde si vere judicantur aliqua distingui, oportet quod in re talis distinctio sit; alioquin falsum erit judicium. Secus autem distinctio rationis, quæ sit secundo modo, & per simplicem intellectus apprehensionem; illa enim non requirit pro fundamento aliquam distinctionem realem, sed sufficit quod ex parte rei cognitæ inveniatur eminentia, & multiplicitas virtualis, quæ unico conceptui non possit ab intellectu exhauriri & adæquari. Unde D. Thomas 1. parte, quæst. 84. art. 1. advertit, hanc fuisse caussam errandi Platoni, quando posuit ideas separatas; quia existimavit objecta eo modo debere reperiri in re, sicut ab intellectu cognoscuntur.

Notandum tertio: Quod intellectus in ista distinctione 29
rationis per apprehensionem, adhuc dupliciter potest procedere: primo per totalem & integram præcisionem, ita quod illud quod præscinditur, actu non includat aliud a quo abstrahitur, sed ita excludat, quod remaneat in potentia ad illud; quo pacto gradus genericus præscinditur a differentiali. Alio modo distinguitur unum ab alio, non per præcisionem totalem, sed penes explicitum & implicitum, ita quod unum actu includatur in alio nec remaneat in potentia ad illud, sed tamen non explicetur, nec exprimatur distincte, sed confuse tantum, & implicite in eo continetur: quo pacto ratio entis præscindit a suis inferioribus, ut docetur in Metaphysica.

Ex his ergo facile intelligetur status quæstionis pro- 30
positæ, & sententiarum diversitas: inquirimus enim in primis, quænam rationis distinctio in divinis attributis admittenda sit? An illa sit rationis ratiocinatæ, & cum fundamento in re; vel tantum rationis ratiocinantis, & ex sola facultate intellectus? Secundo quæritur, an illa sit per totalem & integram præcisionem, vel solum penes explicitum & implicitum? In cujus difficultatis resolutione, tres sunt sententiæ.

Prima asserit divina attributa, tum inter se, tum ab essentia, sola ratione ratiocinante distingui, vel solum connotatione quadam extrinseca ad res creatas; ita ut eadem entitas increata Dei, ut connotat effectus a se productibiles, dicatur omnipotentia: sapientia vero, vel scientia, ut connotat res sibi objective præsentes, & a se cognitas. Ita docent Nominales in 1. distinct. 8. quibus ex recentioribus favet Hurtado, novus hujus temporis Nominalis, disp. 4. metaphys. sect. 4.

Secunda sententia existimat, divina attributa ita posse præscindi ab essentia vel essentiam ab attributis, ut unum in alio non includatur, etiam implicite. Ita Vasquez hic disp. 119. cap. 2. Meratius, Fasolus, & alii.

Tertia, quæ est communis in Schola Thomistarum, & quam plures ex recentioribus sequuntur, docet attributa divina distingui ab essentia, vel inter se, solum per modum expliciti & implicii, sicut ens di inguitur a suis proprietatibus, in quibus transcendentaliter includitur.

§. II.

Vera sententia, duplici conclusione statuitur.

DIco primo: Inter attributa divina & essentiam, & 31
inter ipsa attributa, datur distinctio rationis ratiocinatæ, & cum fundamento in re; & non solum rationis ratiocinantis, vel ex connotatione extrinseca rerum creatarum.

Hanc conclusionem docet D. Thomas variis in locis, præsertim in 1. dist. 2. q. 1. art. 2. ubi sic habet: *Quidam dicunt quod ipsa attributa non differunt, nisi penes comparationem creaturæ, quæ non potest esse &c.* Et ibidem art. 1. *Sapientia, & bonitas, & omnia hujusmodi, sunt omnino unum re in Deo, sed differunt ratione; & hæc ratio non est tantum ex parte ipsius ratiocinantis, sed ex proprietate ipsius rei.*

Eadem veritas ratione fundetur: Illa distinguuntur ra- 32
tione ratiocinata, quæ distinguuntur ratione, cum fundamento in re: Sed divina attributa distinguuntur inter se, & ab essentia, distinctione rationis cum fundamento in re: Ergo &c. Major constat ex primo notabili. Minor probatur. Licet res illa quæ Deus est, sit unica & simplicissima; est tamen virtualiter multiplex, & æquivalet pluribus perfectionibus a parte rei distinctis in rebus creatis; unde quamvis ratione unitatis & simplicitatis, nullam videatur fundare distinctionem, sed potius omni distinctioni opponi, ratione tamen eminentiæ, & virtualis multiplicitatis, eam fundat, quatenus talis eminentia non potest adæquate concipi a nostris conceptibus, qui speciebus creaturarum utuntur ad tendendum in Deum; & sic oportet plures conceptus multiplicare ad attingendas perfectiones divinas, ut egregie exponit S. Doctor Infra quæst. 13. artic. 4. ubi videndus est. Distinctio ergo rationis, quam concipimus in divinis attributis, duplex habet fundamentum: unum ex parte nostri, nempe limitationem intellectus creati, & modum concipiendi res divinas, per analogiam ad creatas: illud ex parte Dei, eminentiam scilicet divinæ perfectionis, quæ licet in se simplicissima, æquivalet tamen pluribus a parte rei distinctis. Unde S. Thomas loco citato ex 1. sent. dicit, quod *pluralitas istarum rationum non tantum est ex parte intellectus nostri, sed etiam ex parte ipsius Dei, in quantum sua perfectio superat unamquamque conceptionem nostri intellectus: & ideo pluralitas istarum rationum respondet aliquid in re quæ Deus est, non quidem pluralitas rei, sed plena perfectio.*

Præterea hanc conclusionem, probant argumenta Scoti 33
articulo præcedenti proposita: Ea enim quæ diversas habent definitiones, & de quibus prædicata contradictoria verificantur, & quæ ita se habent, ut unum possit esse ratio a priori, & caussa virtualis alterius, debent distingui saltem virtualiter, & distinctione rationis quæ habeat fundamentum in eminenti rei, ut constat ex dictis solvendo argumenta Scoti.

Addo quod ex opinione illa Nominalium, sequitur omnia nomina, quæ Deo attribuuntur, esse synonyma, & idem omnino significare; atque hæc tria nomina, *sapientia, bonitas, justitia*, non magis esse diversa, quam hæc tria, *Marcus Tullius Cicero*.

Item juxta hanc sententiam, vix potest explicari, quomodo divina essentia possit communicari Filio sine paternitate, vel hypostasis Verbi uniri primario, naturæ humanæ, non autem ejus essentia. Vel qua ratione intellectus in Deo sit principium *quo* generandi, non autem voluntas, & voluntas principium spirandi, non autem intellectus, pluraque alia quæ in Tractatu de Trinitate latius expendemus. Unde Suarez libro 7. de Trinitate cap. 1. de hac sententia Nominalium, hanc profert censuram: *Hac opinio, si in reipsa dissentiat a communi sententia, est plusquam falsa: si vero tantum in modo loquendi, est impertinens, & sine fundamento, & vix permitti potest, nisi vocibus aptis ad explicandum hoc mysterium*, scilicet Trinitatis.

34 Dico secundo: Attributa divina, inter se, & ab essentia ita ratione distinguuntur, quod essentia in suo conceptu implicite includit attributa, & includitur in illis, & quodlibet attributum includit cetera.

Probatur primo conclusio ratione fundamentali: Quodlibet attributum, quantumcumque ab alio distinctum concipiatur, semper tamen debet concipi ut actus purus, & simpliciter ac in genere entis infinitus: Ergo debet concipi ut includens actu, saltem implicite, omnem perfectionem, quæ sibi potest adjungi vel convenire. Consequentia patet, quia de ratione actus puri est, quod non possit concipi, ut perfectibile per additionem alterius, & in potentia ad illud, sed debet concipi ut in se omnino perfectus, licet tota ejus perfectio in nostro conceptu non explicetur. Similiter cum infinitum simpliciter, in se formaliter includat omnem rationem entis, quæ non involvit limitationem & perfectionem; quia infinito nihil potest addi in illo genere in quo est infinitum, si divina essentia, ejusque attributa, concipi debeant ut infinita simpliciter, & in genere entis, debent concipi cum inclusione saltem implicita; cujuscumque perfectionis simpliciter simplicis.

35 Confirmatur: Illud habet essentia divina, ratione suæ infinitatis, quod habet ens ratione suæ transcendentiæ: Sed ens, ratione suæ transcendentiæ, ita intime includitur in suis proprietatibus, ut possit ab eis perfecte abstrahi: Ergo & divina essentia in suis attributis.

Confirmatur amplius: Ita se habet ratio entis divini & increati, respectu sapientiæ increatæ, sicut ratio entis creati, respectu sapientiæ creatæ. Sed ratio entis creati, non potest perfecte abstrahi a sapientia creata: Ergo nec a sapientia increata, ratio entis divini & increati: nec consequenter alia attributa, quæ in tali ratione entis increati & per essentiam intime clauduntur & continentur.

36 Probatur secundo conclusio: Si in attributis divinis posset dari distinctio rationis, per modum excludentis & exclusi, & præcisiones objectivæ, quales admittuntur a Philosophis inter genus & differentiam, aliosque gradus metaphysicos, posset etiam dari in Deo compositio rationis. Sed illa repugnat divinæ simplicitati, ut infra ostendemus: Ergo in attributis divinis non potest dari distinctio rationis, per modum excludentis & exclusi. Sequela Majoris probatur: Sicut compositio realis est unio extremorum, quæ realiter distinguuntur, ita compositio rationis est unio plurium rationum, seu conceptuum, quæ se invicem per rationem excludunt: Ergo si divina essentia, ejusque attributa, fundent plures conceptus objectivos se mutuo excludentes, præbebunt etiam sufficiens fundamentum ad compositionem rationis.

Confirmatur: Conceptus objectivi qui se mutuo excludunt, inter se comparantur, per modum actus & potentiæ, perfectivi & perfectibilis: ut constat in genere & differentia, aliisque gradibus metaphysicis; Sed in Deo non possunt dari duo conceptus objectivi, qui ad invicem comparentur per modum actus & potentiæ, perfectivi & perfectibilis; repugnat enim actui puro & infinito, ex se fundare aliquam potentialitatem in nostris conceptibus, sed tantum offerre summam eminentiam, quæ actibus nostris imperfectis adæquari non possit: Ergo illi repugnat fundare conceptus objectivos se mutuo excludentes.

§. III.

Duo corollaria notatu digna.

37 EX dictis inferes primo, quod si divina attributa considerentur secundum rationem implicitam seu increati & infiniti, quam transcendentaliter includunt, omnia sunt æqualia; cum illa ratio entis increati sit unica, simplicissima, & indivisibilis, & in omnibus attributis eodem modo includatur. Si vero concipiantur secundum rationem explicitam & per analogiam ad similes perfectiones, quæ reperiuntur in creaturis, sub hac ratione sunt inæqualia secundum quid, quatenus unum majorem exprimit perfectionem, quam alterum: verbi gratia, intellectus majorem exprimit perfectionem, quam voluntas; & sapientia, quam scientia, vel ars, & ea quæ spectant ad lineam intellectualem, omnium perfectissimam, quam ea quæ pertinent ad voluntatem, & quæ se habent tamquam affectiones ad lineam intellectualem consequentes.

Inferes secundo: Attributa divina prædicari non solum 38
identice, sed etiam formaliter de essentia, & essentiam de attributis, & unum attributum de alio, tam in concreto, quam in abstracto. Prædicatio enim est vera & formalis, quando prædicatum essentialiter includitur in subjecto. Ergo si essentia divina essentialiter includitur in attributis, & attributa in essentia, & unum attributum in alio, poterunt formaliter de se invicem prædicari, tam in concreto, quam in abstracto.

Confirmatur: Cum Deus habeat ratione suæ infinitatis, quod habet ens ratione suæ transcendentiæ, eodem modo philosophandum est de attributis divinis, sicut de proprietatibus entis: Sed proprietates entis de se mutuo prædicantur formaliter, tam in abstracto, quam in concreto: illæ enim propositiones sunt veræ: *Ens est verum, verum est bonum*. Et istæ, *Ens est veritas, veritas est bonitas*: Ergo similiter istæ erunt veræ, & formales: *Deus est sapiens, vel sapientia; Deitas est justitia: justitia est misericordia*. De quo videri potest D. Bernardus serm. 80. in Cantica, & lib. 3. de consideratione.

Dices: Si unum attributum possit de alio formaliter prædicari, poterit etiam dici, quod unum attributum est aliud, v. g. quod attributum justitiæ, est attributum misericordiæ. Poterit etiam propria operatio unius, attribui alteri, & affirmari quod voluntas intelligat, quod intellectus amet, quod misericordia puniat, quod justitia parcat &c. Sed hæc omnia sunt falsa & absurda: Ergo &c.

Respondeo negando sequelam Majoris: quando enim 39
dico, *attributum misericordiæ*, tunc exprimo misericordiam formalissime & reduplicative, secundum rationem explicitam, & quatenus virtualiter a justitia distinguitur: sub qua ratione, non est idem formalissime cum justitia; nec potest de illa prædicari, vel ejus operatio ei tribui: quod ut fiat evidentius, & plura sophisnata, quæ in hac materia fieri solent, facilius dissolvantur.

Adverte primo: Attributum quodlibet, posse concipi 40
duobus modis in Deo. Primo prout appellat, & reduplicat proprium & explicitum conceptum, quem formaliter per modum veluti differentiæ dicit, & exprimit: quod est considerare ipsum, secundum quod actu exercet distinctionem virtualem ab altero attributo, eique veluti opponitur. Secundo potest considerari, non solum præcise secundum quod reduplicat proprium conceptum, quem per modum differentiæ exprimit; sed absolute secundum ea omnia quæ implicite etiam continet.

Adverte secundo: Distinctionem per relationem ratio- 41
nis, duobus modis importari posse in aliquo prædicato: scilicet per modum puræ conditionis, vel per modum consignificati: v. g. in hac propositione, *homo est animal*, distinctio, vel relatio rationis inter gradum genericum & specificum, involvitur solum implicite, & per modum conditionis ad prædicationem requisitæ: quando vero dicitur, *animal est genus*, secunda intentio generalitatis, & distinctio rationis a gradu specifico, importatur explicite, & per modum consignificati. His positis, dico quod licet unum attributum possit formaliter prædicari de alio, secundum rationem implicitam entis increati quam importat; non tamen secundum rationem explicitam, quam formaliter, & per modum differentiæ exprimit: quia in tali ratione explicita importatur formaliter, & per modum consignificati, distinctio virtualis unius attributi ab alio. Unde licet hæ propositiones: *misericordia in Deo est justitia: bonitas est sapientia*, sint veræ, & formales; istæ tamen, *attributum misericordiæ est attributum justitiæ*: vel *intellectus amat; voluntas intelligit*, sunt falsæ; quia in his formaliter exprimitur, & exercetur distinctio virtualis unius attributi ab alio, ac importatur in illis, non solum per modum conditionis ad prædicationem requisitæ, sed etiam per modum prædicati, vel consignificati: sicut in istis, *animal est genus; homo est species*.

§. IV.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies primo cum Nominalibus contra primam con- 42
clusionem, Attributa non magis distinguuntur ab essentia, quam relationes: Sed relationes ab essentia, ne ratione quidem distinguuntur: Ergo nec attributa. Major constat ex paritate rationis. Minor probatur ex Conci-